

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI : yayın no.2144
Millî Kütüphane Başkanlığı : yayın no. 40
Bilimsel Toplantılar Dizisi : 2

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ KOMİSYON RAPORLARI

(16-19 Aralık 1998, Ankara)

M. ÇOPRAK

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
MİLLÎ KÜTÜPHANE BAŞKANLIĞI

ANKARA

1998

© T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
Milli Kütüphane Başkanlığı, 1998/ANKARA
ISBN 975-17-2071-0
Kapak Düzeni/Fırat DOĞANÇAY
Dizgi/Suna DEMİR

Ulusal Yayın Kongresi (4. : 1998 : Ankara)

Komisyon raporları / IV. Ulusal Yayın Kongresi (16-19 Aralık 1998, Ankara); düzenleyen T.C. Kültür Bakanlığı. - 1. bs. - Ankara : Milli Kütüphane Başkanlığı, 1998.

vii, 160 s. ; 24 cm. - (T.C. Kültür Bakanlığı ; yayın no.2144. Milli Kütüphane Başkanlığı ; yayın no. 40. Bilimsel toplantılar dizisi ; 2)

ISBN 975-17-2071-0

070.509561

Birinci Basım

Baskı : Milli Kütüphane Basımevi
Ankara, 1998

SUNUŞ

"Bilgi güçtür!"

Ünlü filozof BACON'un, neredeyse özdeyiş haline gelen bu saptaması, bilginin yaşamsal değerini ortaya koymaktadır. Kullandıkça ve paylaşıldıkça değeri artan bilgi, günümüzde bir meta haline gelmiştir.

Bilgiye ve bilginin yayılmasına verilen önem, yeni bilgi kayıt ortamlarının ortaya çıkmasına yolaçmıştır. Yüzyıllar boyunca en yaygın bilgi kayıt ortamı olarak kullanılan kağıt (kitap), bu özelliğini günümüzde de sürdürmektedir.

Öyle ki, bir ülkede tüketilen kağıt miktarı, o ülkenin kalkınma ve gelişme düzeyinin bir göstergesi olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, bu ülkedeki yayınların tür ve sayıları da, kalkınma ve gelişme düzeyinin saptanmasında belirleyici ögeler olarak değerlendirilebilir.

Ülkemize matbaanın geç girmesinden dolayı, özellikle yayıncılık alanında, çağdaş Batı dünyasının düzeyine yetişmek için büyük bir mücadele vermek zorundadır. Gelişen ve değişen yayıncılık ve basım teknikleri konusundaki gecikmeyi gidermek, yeni teknolojik gelişmelere adapte olabilmek için ülke düzeyinde tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Bu amaçla, ilki Atatürk döneminde gerçekleştirilen yayın kongrelerinin, bu yıl dördüncüsü yapılmaktadır. Bakanlığımızın öncülük ve önderliğinde düzenlenen IV. Ulusal Yayın Kongresi'nde, yayıncılıkla ilgili özel veya kamu sektöründeki kurum ve kuruluşların temsilcileri, değerli araştırmacılar, edebiyatçılar ve bilimadamları tarafından gündeme getirilecek sorunlar tartışılacak ve çözüm yolları aranacaktır.

Yapılacak tartışmaların ışığında ortaya çıkacak tedbirlerin ivedikle yaşama geçirilmesi için herkesin elinden geleni yapacağı inanç ve umuduyla, ülkemizdeki yayıncılık konusunun bütün boyutlarıyla ele alınıp değerlendirileceği IV. Ulusal Yayın Kongresi'nin gerçekleştirilmesine emeği geçen ve katkıda bulunan herkese teşekkür ediyorum.

M. İstemihan TALAY

Bakan

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ KOMİSYONLARI

- I. Yayıncılık Yasa Tasarısı
- II. Telif Hakları Sorunları
- III. Ders Kitapları ve Yayıncılığı Sorunları
- IV. Düşünceyi İfade Özgürlüğü Açısından Yazar ve Yayıncı Sorunları
- V. Çocuk, Gençlik ve Özürlülere Yönelik Yayıncılık
- VI. Yayıncılıkta Yeni Ufuklar : Elektronik Yayıncılık ve Yayıncılık Eğitimi
- VII. Derleme Sorunları ve Bibliyografik Kontrol
- VIII. Türk Düşün ve Yazın Ürünlerinin Yurtdışında Tanıtımı
- IX. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Yayıncılık ve Sorunları
- X. Dağıtım ve Kitapçıların Sorunları
- XI. Okuyucu, Yayıncı, Kitapçı, Kütüphaneci İlişkileri.
Okuma Alışkanlığının Yaygınlaştırılmasında
Kitle İletişim Organlarının ve Kütüphanelerin Rolü

1. KOMİSYON
YAYINCILIK YASA TASARISI KOMİSYONU

BAŞKAN

Çetin TÜZÜNER
Türkiye Yayıncılar Birliği

BAŞKAN YRD.

Mustafa EVERDİ
Basın Yayın Birliği

RAPORTÖR

Mustafa BUĞUÇAM
Kültür Bakanlığı
Hukuk Müşavirliği

ÜYE

Özgen SEÇKİN
Edebiyatçılar Derneği

ÜYE

Faruk DOLMACI
Maliye Bakanlığı

IV. ULUSAL YAYINCILIK KONGRESİ

1. Komisyon : Yayıncılık Yasa Tasarısı

Komisyon Raporu

1. GİRİŞ
2. HEDEFLER
3. KAYNAKLAR
4. ULUSLAR ARASI MUKAYESİ
5. NESNEL VE ADİL KRİTER
6. OKUMA ALIŞKANLIĞI
7. SONUÇ

1. GİRİŞ

Bakanlığımızca 16-19 Aralık 1998 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilecek IV. Ulusal Yayın Kongresinin 1 numaralı Yayıncılık Tasarısı Komisyonun yaptığı görüşme sonucu aşağıdaki bildirinin sunulmasına karar verilmiştir.

Eğitim ve kültür alanında hızla ilerleyen teknolojinin gerisinde ve giderek daha çok demokratikleşen ve özgürleşen dünyanın dışında kalmamaya çabalayan ülkemizde yayıncılık sektörünü düzenleyen bir yasanın bulunmaması büyük bir eksikliklerdir. Ülkemizde telif hakları ve yazar sorunlarının çözümü için vazedilen **Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu** ile süreli yayınları kapsayan 5680 sayılı **Basın Kanunu** 1950 den beri yürürlüktedir. Doğrudan etkisi ve politik önemi yönünden gazete ve dergi gibi süreli yayınlarla birlikte 1986 yılında çıkan sesli ve görüntülü basına ilişkin 3527 sayılı **Sinema, Video Ve Müzik Eserleri Kanunu** kuralları ve kurumları ile ülkemizde yerleşmiş ve gelişmektedir. Fakat ilmi gelişmemizin ve sınai kalkınmamızın ana amili olan **süresiz yayınlar** yani bilimsel ve kültürel nitelikli **kitaplar ve diziler** konusunda bir düzenleme bulunmaması yayıncılık sektörünün ge-

lişmesini engellemektedir. IV. Ulusal Yayıncılık Kongresinde bir numaralı komisyonu olarak Yayıncılık Yasasının seçilmesi bu konunun önemini göstermektedir.

Yayıncılık Yasası konusunda Türkiye Yayıncılar Birliğinin hazırladığı Taslak Komisyonumuzca incelenmiş ve tartışılmıştır. Türkiye Yayıncılar Birliğinin övgüye değer bu iki çalışması konunun çözümüne yönelik ve öncü gayreti komisyonun çalışmalarına esas teşkil etmiştir.

Söz konusu taslağın **yayıncılık sorunlarını bütünüyle ve birden çözmek** saikiyle hedeflerini geniş tutması, "Taslak"ta yer alan amaçların sayısını artırmıştır.

Ancak komisyon görüşmeleri sırasında bu geniş perspektifin; ülkenin koşullarını, bütçenin imkanlarını ve mevzuatın sınırlarını zorladığının anlaşılması üzerine daha çok yayıncılık endüstrisi ve yayıncılık mesleğine yönelik bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Kitabın bir yandan yazar ile okuyucu arasında bir iletişim aracı ve öğretenden öğrenene bir bilgi ve söz taşıyıcısı olarak kültürel ve informatik yönü vardır. Bu kitabın içeriği olan mesaj ve veri, **kültürün amacıdır**. Bir de kitabın yayıncılık sanayinden parekendeci kitabevine akan ekonomik ve ticari bir mal olarak; üreten satıcıdan tüketen alıcıya geçen bir emtia olarak, emik ve fizik yönü vardır. Bu kitabın biçimi olan materyal ve nesne, **kültürün aracıdır**.

Amaç ve araç bu iki yönüyle ülkemizde kitaba ve kültüre gereken önem ve değer verilmemektedir. Çünkü kültürel yönden milli kütüphanemize gelen derleme sayısı, dünya ile, yakın ve uzak çevremizle mukayese edildiğinde sonuç iç acıcı değildir. Bu konuda ekli raporda baz alınan ülkeler arasında alt-orta sırada yer alan Türkiye'nin, mühim bir ar-ge girdisi olan yayın sayısını artırmak zorunda olduğunu göstermektedir. Ekonomik yönden kitap, faydalı bir ürün ve değerli bir emtia sayılmadığından buna yapılacak yatırımlar, teşvik mevzuatında açıkça sayılmamıştır. 25.3.1998 gün ve 23927 sayılı Resmi gazetede yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Esasları Hakkında Kararın 5.nci maddesindeki "*Teknopark, bilişim teknolojisi, eğitim, sağlık ve turizm yatırımları dahil olmak üzere Müs-*

teşarlıkça belirlenecek diğer HİZMET" yatırımları arasında yayıncılık sektörü sayılmamıştır. DPT Müsteşarlığın takdirine bırakılmıştır.

Kitap, önemine rağmen ülkemizin ilmi ve idari hayatında böyle garip duruma düştüğü gibi çağdaş yayıncılıktaki yeri gerçekten hazindir. Çünkü yazar ve okuyucu arasında iletişime aracılık eden kitabın bu işlevi, süreli ve görsel yayın ve yayımlar ile gölgelenmiştir. Üstelik fizik kaydın yerine geçmeye çalışan elektronik kayıt, kitabı arka planda bırakacak gibi görünmektedir.

Geçmişte içeriği ile kaliteli ve kültürlü insanları yetiştiren kitap, gelecekte biçimini ve işlevini bu nedenle de yerini belki koruyamaz hale gelebilir. Bir yandan görsel ve görüntülü medya özellikle bol resimli ve süslü promosyonlu gazeteler, çekici ve ucuz kaliteli dergiler gibi süreli yayımlar, eğlendirici ve zevkli radyo ve televizyon yayınları ile kitap ikinci plana kalmıştır. Öbür yandan atomik hacimde yazan ve ışık hızında işleyen elektronik ortamda giderek kapasiteleri büyüyen taşınabilir belleklerin üstünlüğü kitabı tehdit etmektedir. Ayrıca doğrudan iletişimi sağlayan internet gibi ulusal ve uluslar arası bilgisayar ağların çabukluğu ve kolaylığı karşısında, kitap tehlikeye düşmüştür. Böylece kitap, atası olan kil tabletlerin durumuna düşebilecektir. Bir kitaplık dolusu kitap, bir diskete yerleşiyorsa, bir tuşla bir kütüphaneye erişebilecekseniz, bir e-mail ile yazarına, bir web sahifesi ile eserine doğrudan ulaşabilecekseniz, kağıdın ve kitabın aracılığına ihtiyacınız kalmayabilir.

Ancak **kitap**, *sadece yazar ve okuyucuyu buluşturan bir söz ve bilgi taşıyıcısı* değildir. Aynı zamanda *yazarı da okuyucu da temel veren, eğiten ve yetiştiren bir dil aracı, güvenilir saklama* vasıtasıdır. Bu sebeple onun bilişim, iletişim ve etkileşimde rolü azaltılsa da hiçbir zaman kaldırılamaz. Sesli sembollerden yazılı sembollere geçmekle, sesli sembollere ihtiyacımız ortadan kalkmadığı gibi elektronik kayda geçsek bile fizik kaydın ve "elle tutma"nın gereksiz hale getirilemeyeceği düşünülmektedir. Gelecekte, fikir ve sanat eserleri ile mevzuat yayınlarında kitabın yerine daha hızlı ve daha elverişli ifade araçları ortaya çıksa bile ders ve meslek kitaplarına sabit ve kullanışlı bir nesne olarak her zaman ihtiyaç duyulacaktır. Fikir ve sanat eseri olarak da

güzel yazıları ve değerli fikirleri taşıyan kitaplar, daha kaliteli ve daha alımlı nesnelere, içeriği ve biçimi çekici eserler olarak varlıklarını sürdürebilecekleri aşıkardır. Kısaca, insanın manüplasyon ihtiyacını ve plaste merakını doyuran kitabet hikmeti ve hüsnü hat sanatının odağında yer alan kitap, daima mücessem bir dil olarak karşımızda duracaktır. Zaten her türlü kitabın, daha bir süre işlevini yitirmeyeceği ortadadır. Ekonomik yönden bilgi işlem cihazlarının ve iletişim araçlarının fiyatları, kitaplardan daha pahalı olduğu sürece, kitap rekabette üstünlüğünü sürdürecektir.

Kısaca şimdilik temel ve geleneksel bir bilişim aracı ve iletişim olarak kitap yerine konulsa dahi, elektronik yayınların ve bilgi işlem cihazlarının kolaylığı ve hızlığı karşısında, yayıncılar kitabın geleceğini nazara almalı ve elektronik yayıncılıkta yerlerini ayarlamalıdır. Zaten **masa üstü** yayıncılık onları bir süredir sarsmıştır. Bütün bu olumsuz şartlara rağmen hala kitap basan, eser yayınlayan ve kültürle uğraşan bu arada baskı ve sansürle denetleme ve yargılama karşısında kalan yazarın ve yayıncının ne kadar teşvik ve desteklenmeye ihtiyacını olduğunu nazara almak lazımdır. Yasası olmadığından hakkı olan yardım ve korumayı sağlamayan yayıncılık endüstrisinin ve yayıncılık mesleğinin geçmişinin bilgi ve birikimini değerlendiren ve geleceğin *değişimini ve isteğini göz önüne alan bir yasanın çıkarılması* zorunlu hale gelmiştir.

IV. Ulusal Yayın Kongresi çalışmaları vesilesiyle bu sektörün temsilcileri olan Türkiye Yayıncılar Birliği, Basın - Yayın Birliği ve Türkiye Edebiyatçılar Derneği gibi sivil kuruluşların katkılarıyla gerçekleştirilen çalışmalar arasında Yayıncılık Yasasının çıkarılması gerektiğinde mutabık kalındığı yukarıda bildirilmiştir.

Bu çalışmalarda, *kitabın bilimsel ve özgür düşüncenin yerleşmesinde, bilginin iletilmesinde, araştırma ve geliştirmenin özendirilmesinde, kültürel mirasın yayılmasında ve korunmasında, ülkenin kalkınmasında ve ulusun yaşam kalitesinin yükselmesinde kitabın temel ve vazgeçilmez bir araç olarak en yaygın kullanımının sağlanması amaçlanmıştır.*

Bunun amaçla Yayıncılık Yasası Tasarısının aşağıda belirtilen ereklerle ulaşılması istenilmiştir. Bu hedefler, kanunla erişilecek amaçlar olarak düşünölmüştür. Bu hedefleri sağlamak için öngörölen kaynakların; koşulların ve olanakların, araçların ve gereçlerin gerçekleştirilmesi düşünölmüştür. Bu erekleri ve kaynakları şu şekilde sıralayabiliriz:

2. HEDEFLER

- a) Yayıncılık sektörünün endüstrisi ve mesleği ile geliştirilmesi için yapılacak yatırımların teşvikinin sağlanmasında kolaylıklar getirilmeli, faizsiz kredi sağlanmalı ve vergi indirimi, muafiyeti ve iadesi sağlanmalıdır.
- b) Ülkemiz uluslararası pazarda rekabet edebilecek büyük bir yayıncılık ve fuarcılık merkezi haline getirilmelidir. Bunun için yayınlar kalite ve fiyat ihraç edilebilir niteliğe kavuşturulmalıdır.
- c) Kitabın tasarımında, üretiminde ve dağıtılmasında etken olan kişilerin mesleki ve teknik olarak yetiştirilmesi ve geliştirilmesi için gereken önlemler alınmalıdır.
- d) Yayınlar ve kitapların seçiminde, yayınevleri ve kitapevleri teşkilinde, yayıncılık personeli yetiştirilmesi ile yayın araç ve gereçleri belirlenmesinde gerekli standartlar, kriterler ve statüler konulmalıdır.
- e) Kitabın desteklenmesi için kamu kurum ve kuruluşlarının kitap yayımlaması asgari düzeye indirilmesi ve kütüphanelere yayın alınması ve seçilmesinde demokratik usuller konulmalı ve akademik kurullar bulunmalıdır.

3. KAYNAKLAR

- 1) Gerekli teşvik ve desteklerin sağlanması için planlama, teşvik, sanayi, maliye, vergi, derleme, üniversite, eğitim ve kültür mevzuatında gerekli değişikler yapılacaktır.

2. Gerek teşviklerin verilmesinde gerek kamu kesimince kitap alınmasında nesnel ve somut ölçütler, demokratik ve akademik kurallar konulacaktır.
3. Yayıncılık mesleğinin gelişmesi ve yayıncılık sektörünün güçlenmesinin önündeki engel ve sınırlamalar kaldırılacak, yayıncılık idari ve siyasi vesayet ve denetimden kurtarılacaktır. Anayasanın 29 ncu maddesinde, "Sürelî ve süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz." hükmü hayata geçirilecektir.
4. Yayıncılığın temel reklamı olan yurt içi ve yurt dışı yayınların yerli ve yabancı dilde katalogları oluşturulacak, yazar, yayıncı ve okur diyalogları kurulacaktır.
5. Her ne kadar Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında "Korsan Yayın" suç teşkil ediyor ve yayıncılar haksız rekabet gerekçesiyle idari ve hukuki girişimde bulunabileceklerse de yayının denetiminde yazarların yada meslek kuruluşlarının güçlükleri ve uygulamanın aksaklıkları nazara alınarak, söz konusu kanunda yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

4. ULUSLARARASI MUKAYESE

Bildiri ile birlikte yayıncılık yasasının sadece yayıncılık sektörünün bir gereksinimi değil ulusal bir ihtiyaç olduğunu belgelemek gerekmiştir. Bunun için yayıncılıkta uluslararası bir mukayese ortaya konulmuştur. İstatistiki bir değerlendirmeye esas teşkil edecek; yıllık kitap üretimi bakımından büyük, orta ve küçük ölçekte ülkeleri ve yakın ve uzak komşularımızı kapsayan bir baz teşkil edilmiştir. Ülkelerin **Yıllık kitap** üretime ve **nüfusuna** ilişkin ham veriler işlenerek iki nesnel değer elde edilmiştir. Ham veriler bakımından baz alınan 27 ülke arasında Türkiye 20. Sırada yer almaktadır. Bu veri ülke nüfusu etkisi giderilmediği için nesnel durumu göstermez. Bunun için yazar durumunu gösteren "ürün(kitap) başına düşen KİŞİ SAYISI" ile okur durumunu gösteren "kişi başına düşen ÜRÜN SAYISI" elde edilmiştir.

Elde edilen bu sayıların kabaca değerlendirilmesinden bile, ayrıntılı tahlil ve tafsile girilmeden, ülkemizin yayıncılığın, yazarın kalitesini ve okurun kalitesini artıracak seviyeye getirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. (ek: Rapor)

5. KİTAP SEÇME KRİTERLERİ

Gerek orta solu temsil eden Türkiye Yayıncılar Birliğinin, gerekse orta sağı temsil eden Basın Yayın Birliğinin ortak şikayetleri arasında, Kültür Bakanlığı yayıncılığı ve kitabı desteklemek açısından, yapılan alımlarda iktidarların politik tercihler doğrultusunda seçim yapılması gösterilmiştir. Bu da yayıncılığımızın gelişmesi için yayın seçiminde yöneticiye ve uygulayıcıya seçim yaparken nesnel kriterler ve sayıl ölçütler kullanmasına yardım edecek kuramsal ve yasal bir taban ortaya koymak gerektiğini göstermiştir. Kitabı seçerken elbette, konusu, dili, yönü ve üslubu öznel bir takdiri gerektirir. Fakat bu seçime nesnel bir taban sağlamak imkansız değildir. Bildirideki ek raporda, yöneticilerin değerlendirme ve seçimlerine yardım edecek kitabın kültürel içeriğini nazara almayan bir formül çıkarılmıştır. Kitap ve dergi seçiminde ister merkezde ve Bakanlıkta isterse taşrada ve illerde teşkil edilsin demokratik kurullarla oluşturulan ve akademik kişilerden oluşan Yayın Seçme Kurullarının varlığı kamu yararı için gereklidir. Hizmet gereği noktasında da uygulamacılara önerilen formül de kütüphanenin ihtiyacını belirleme ve yayıncıları dengeleme noktasında yardımcı olacaktır. (Ek : Rapor)

6. OKUMA ALIŞKANLIĞI

Kitapların kütüphanenin ihtiyacının karşılanması ve yayıncılığın desteklenmesi için kitapların alınması ve seçiminin yapılması gereklidir. Ama yeterli değildir. İlmî gelişmemiz ve sinai kalkınmamız için bunların okunması ve okutulması da lazımdır.

İnsanımızın gelişmesi ve yeni yayınlar, eserler ve buluşlar ortaya çıkması kaliteli eserler ve özgün kitapların okuyucu ile bu-

luşturulmasına bağlıdır. Okuma alışkanlığının kazandırılması ve yaygınlaştırılması eğitim ve kültür politikalarımızla ilgilenen kuruluşların ve özellikle Milli Eğitim Bakanlığının ve Bakanlığımızın bir görevidir.

Bu hususta insanları maddi bir zaruret olan ticaret ve siyasetin çıkarından, manevi bir ihtiyaç olan ilim ve iyiliğin yararına çekmenin zorluğu herkesin malumudur. Bir ihtiyaç olan oyun ve eğlencenin çekiciliğinden, bir merak olan okuma, inceleme ve araştırmanın sıkıcılığına çağırmanın güçlüğü de ortadadır.

Ancak bir eğitim ve kültür yuvası okullarımızı ve kütüphanelerimizi ihtiyacımızı ve merakımızı uyarıcı ve çekici hale getirmek te devletin vazifesidir. Şirketler ticaretin reklamı ve partiler siyasetin propagandası için nasıl çareleri zorluyorlarsa, devlet de kitabın reklamı ve okumanın propagandasını yapmayı bilmelidir. Yazarları ve okurları besleyen alımlı ve çekici bir kültür sofrası dizmek ve davet etmek için, devlet bütün çareleri düşünmeli ve koşulları gerçekleştirmelidir. Bu Bakanlığın görevi ve yayıncılığı bir sevda uğruna yapan yayıncıların da amacıdır. Ancak başarılı olmak için Bakanlık kitaba kültürel olarak, yayıncılar kitaba ekonomik olarak bakmak suretiyle çözümler getirilmelidir.

7. SONUÇ

Bu bildiri ve ekleriyle öne sürülen hususların açıklamaya çalıştığı IV. Yayıncılık kongresinde yapılacak tartışmaların ve Yayıncılık Kongresinin diğer komisyonlarında oluşturulan görüşlerin ortaya koyacağı gibi Yayıncılık sektörüne yasal bir temel teşkil edecek bir yasa çıkarılmalıdır.

Yasa çıkarılırken yasayı sahiplenen sivil kuruluşlarla Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı işbirliği içinde olmalı ve Üniversite Çevresinin görüşleri alınmalıdır.

Rapor 1 : KİTAP SEÇME KRİTERLERİ

Burada yapılan formülasyon, nesnel tespit ve adil bir tercih için öneridir. Elbette bu işin uygulanmasını yapan yönetici birimlerimiz ve yaynevi sahipleri uygulamayı, sorunları ve ihtiyaçlarını daha iyi bilirler. Biz sadece kuramsal bir öngörü yapıyoruz. Onlar tecrübelerini birleştirerek yasaya temel teşkil edecek daha yararlı ve işe yarar bir formül ortaya koyabilirler.

Kütüphaneler, kitapları tasnifte kullandıkları sistemi, alınacak eserlerin seçiminde de kullanabilecekleri düşünülmüştür. Değerlendirme ve seçime nesnel bir kriter bulmak için elbette Dewey'in onlu sınıflama sistemi tek başına yeterli olamaz. Ancak hem kütüphane için çeşitli eserleri toplamak hem geniş bir seçim yelpazesi yakalamak için onlu sınıflama sistemi hem doğal hem bilimseldir. Üstelik bilimsel değerine ve kültürel içeriğine bakılmadığından, alınacak kitapların türlerini ve konularını belirlemede nesnel bir temel olabilecektir.

Önerilen formülün bir taraftan kütüphanenin ihtiyacını tam bir şekilde nazara alan yönü bir de yaynevlerini adil bir şekilde destekleyen yönü vardır. Birincisi kurala dayalı kuramsal bir taban teşkil eder. İkincisi değerlendirmeye ve seçime bağlı bir uygulama kararı oluşturur.

KURAMSAL TABAN

Ülkenin ihtiyacına göre kanunla yada bir kurul tarafından bu on türden kaç kitabın alınacağı ortaya konulabilir. Bir örnek yapılırsa; Genel Bilgiler türünden 1, Felsefeden 1, Dinden 1, ...Temel Bilimlerden 3, Uygulamalı Bilimlerden 3... gibi toplam (14) kitap terih edilebilir. (ek-tablo) 1000 Kütüphane olsa, yıllık 14.000 kitap ihtiyacı ortaya çıkartılabilir. Yılda 1998 verileri ile derleme kaçağı da dahil 10.000 kitap basılan ülkemizin bu ihtiyacını karşılayıp karşılayamadığını burada tartışma konusu yapmıyoruz. Ülkemiz bu seviyeyi de aşmış yılda 14 bin kitap üretsin istiyoruz. Her kütüphane için her bir eserden 3 nüsha alınacaksa bu miktar 42.000 kitap eder. Bu demektir ki devlet yılda 42 bin kitap alacaktır. Bir kitap ortalama bir milyon liraya mal olsa bu yaklaşık 42 milyon eder. Kitabı yada fiyatı ikiye katlarsak 80 ile 100 milyon eder.

SEÇİM KARARI

Bu kitaplar hangi yayınevinden alınacaktır? Ülkemizde 300 tane yayınevi olduğu düşünülse ve dört dönem kitap aldığı varsayılırsa her bir dönemde sırasıyla 50 yayınevinin kitapları alınabilir.

Bakanlığımızda kitap almak için 400 milyon lira ödenek ayrıldığı varsayarsak, bunun 100 milyonu süreli yayınlara harcanılsa, yayıncılığı ve kitabı desteklemek için 300 milyonu süresiz yayınlara ayırmayı düşünebiliriz. Bu miktar, yukarıda ikiye katladığımız kitap sayısını, tekrar üçe katlamak suretiyle her bir kütüphane için yılda 18 kitap alabiliriz.

Bu yapılan önerinin, elbette idari ve ekonomik yönden uygulamasını yapan yönetici ve yayınevilerinin eleştiri ve görüşlerini alınarak genişletilecek bir nesnel ve adil bir çözüm olabileceği düşünülmektedir.

BİBLİYOGRAFİK İÇERİKSİZ TASNİF VE BİÇİMSSEL MUKAYESE

Bu, DDC (Dewey Decimal Classification) sisteminde konular soyuttan

somuta doğru on gruba ayrılır;

0 : Genel Bilgiler (1)

1 : Felsefe (1)

2 : Din (1)

3 : Sosyal Bilimler (1)

4 : Dil (1)

5 : Temel Bilimler (3)

6 : Uygulamalı Bilimler (3)

7 : Sanat (1)

8 : Edebiyat

9 : Tarih (1)

FİKİR VE SANAT ESERLERİ

1. İLİŞİM VE EDEBİYAT

2. GÜZEL SANAT

3. MUSİKİ

4. SİNEMA

YAYINLAR

SÜRELİ

SÜRESİZLER

BROŞÜR

KİTAPLAR

1. DERS

2. TEK KİTAP

3. DİZİLER

FİZİK VEYA ELEKTRONİK KAYITLARLA SAKLANAN YAZILI & BASILI & ÇOĞALTILMIŞ KÜLTÜR VARLIKLARI

	YILLIK KİTAP SAYISI NÜFUS		ÜBDK Sayısı	KBDÜ Sayısı	
	A=ÜRÜN	B=KİŞİ	A/B=yazar DEĞ	B/C=Okuyucu DEĞ	
	1994	1995	94/95:sıfır altı	95/94:sıfır üstü	
			(000)	(0,000)	(0,000)
1 Çin	100.951,00	1.221,462,00	0,082647679584	12,10	
2 İngiltere	95.015,00	58.258,00	1,630934807237	0,61	
3 Almanya	70.643,00	81.591,00	0,865818533907	1,15	
4 Amerika	51.863,00	263.250,00	1,197010446344	5,08	
5 Fransa	45.311,00	57,981,00	0,781480140046	1,28	
6 İspanya	44.261,00	39.621,00	1,117109613589	0,90	
7 Japonya	11.460,00	125.095,00	0,091610376114	10,92	
8 İtalya	32.673,00	57.187,00	0,571336142830	1,75	
9 Rusya	30.390,00	147.000,00	0,206734693878	4,84	
10 Kore	34.204,00	23.917,00	1,430112472300	0,70	
11 Brezilya	21.574,00	161,790,00	0,13345695037	7,50	
12 Hollanda	34,067,00	15.503,00	2,197445655680	0,46	
13 Hindistan	11,460,00	935.744,00	0,012246939334	81,65	
14 İsviçre	15,378,00	7.202,00	2,135240211052	0,47	
15 Danimarka	11,973,00	5.181,00	2,310943833237	0,43	
16 Finlandiya	12,539,00	5.107,00	2,455257489720	0,41	
17 İsveç	13,822,00	8.780,00	1,574259681093	0,64	
18 Bulgaristan	5,925,00	8.769,00	0,675675675676	1,48	
19 İran	10,753,00	67.283,00	0,159817487330	6,26	
20 Türkiye	4,473,00	61.945,00	0,00010565800	13,85	
21 Endonezya	11,460,00	197.588,00	0,057999473652	17,24	
22 İsrail	4,608,00	5.629,00	0,818617871736	1,22	
23 Malezya	4,050,00	20.140,00	0,201092353525	4,97	
24 Mısır	535,00	62.931,00	0,008501374521	117,63	
25 Türkmenistan	535,00	4.096,00	0,130519638936	7,66	
26 Zimbabve	232,00	11.261,00	0,020602077968	48,54	
27 Kuveyt	196,00	1.547,00	0,126696832579	7,89	

2. KOMİSYON
TELİF HAKLARI SORUNLARI KOMİSYONU

BAŞKAN

Naci KINACIOĞLU
İLESHM

BAŞKAN YRD.

Yüksel HIZ
Adalet Bakanlığı
Kanunlar Genel Müdürlüğü

RAPORTÖR

Cemal YILDIZ
T.B.M.M.

RAPORTÖR

E. Sezai TOPLU
MEB
Yayımlar Daire Bşk.

ÜYE

Abdullah NEFES
Türkiye Yazarlar Sendikası

ÜYE

Sare DOĞAN
Kültür Bakanlığı
Telif Hakları ve Sinema
Genel Müdürlüğü

ÜYE

Bülent TURHAN
Milli Kütüphane Başkanlığı

ÜYE

Halil KÖSELER
T. Körler Federasyonu

IV. ULUSAL YAYINCILIK KONGRESİ

2. Komisyon : Telif Hakları Sorunları

Komisyon Raporu

Komisyonumuz, telif hakları sorunlarına ilişkin görüş ve önerileri değerlendirerek aşağıdaki IV. Ulusal Yayın Kongresine sunulmasına karar vermiştir.

1) Telif hakları ile ilgili mevzuatın günün ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi ve güncelleştirilmesi için ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulmalıdır. Bu komisyon, Anayasa, Türk Ceza Kanunu, Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu, medeni Kanun, Borçlar Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve diğer mevzuat hükümleri ile halen yürürlükte bulunan uluslararası Sözleşmeleri de dikkate alarak, çağdaş düşünce ve yaklaşımları yansıtan yeni bir Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Taslağı hazırlamalıdır.

2) 9 Kasım 1996 tarih ve 22812 sayılı Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayınlanan ve 1997 yılı programında yer alan Fikri ve Sınai Haklarla ilgili Temel Yapısal Değişim Projelerinin öncelikle hayata geçirilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

3) Yazarlara yapılan telif hakkı ödemelerinden stopaj kaldırılmalıdır.

4) Fikri Haklarla ilgili davaların yürütülmesinde etkinlik sağlanması amacıyla ihtisas mahkemeleri bir an önce kurulmalıdır.

5) Fikir ve Sanat Eserleri Kanunda yer alan cezalar Patent Yasası esas alınarak artırılmalıdır.

6) Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 68. maddesinde getirilen sınırlamalar kaldırılmalı, aynı kanununun 71. ve 72 maddelerinde öngörülen hapis ve para cezaları artırılmalı ve paraya çevirme uygulamasına son verilmelidir.

7) Mevcut Kanunda yer alan bandrol uygulamasına ilişkin esas ve usuller Kültür Bakanlığınca hazırlanacak yönetmeliğe bırakılmayıp kanunda düzenlenmelidir. Bu esas ve usullerin yönetmelikle düzenlenmesi halinde, siyasal iktidarların düşünceleri doğrultusunda şekilleneceğinden, yayın hayatını olumsuz yönde etkileyeceği gibi bandrol verilmeyerek veya geciktirilerek ürünlerin yayınlanması engellenebilecek ya da sansür edilebilecektir.

8) Korsan yayınlarla ilgili olmak üzere fiili işleyen, ticari amaçla elinde bulundurarak kendisine maddi ve manevi yarar sağlamak isteyen, satış ve dağıtımını gerçekleştiren kişiler de bilfiil korsan yayın yapan hırsızlar gibi cezaî sorumlulukları olmalıdır. Açılacak ceza ve hukuk davalarında, kopyalanarak çoğaltılmış eserlerin baskı sayısının saptanması zor, hatta olanaksız olduğundan, kopyalanan eser sayısının en az 4000 adet sayılması ve yasal tüm işlemlerin bu baskı sayısı üzerinden dikkate alınması gerekmektedir.

9) Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa dayalı olarak hazırlanmış olan "Kamu Kurum ve Kuruluşlarını İlgilendiren Telif ve İşlenme Ücretleri Hakkındaki Yönetmelik" in, 16, 17, 18 ve 19. maddelerindeki ifade hataları düzeltilmelidir.

"Yayınlanacak eserlerle ilgili olarak yayın kurulunun teklifi ve yetkili makamın onayı ile uygun görülmesi halinde kurum dışından ve memur olmayan uzmanlara incelettirilir, redaksiyon ve tashihi yapılır." cümlesindeki "memur olmayan" ifadesi çıkartılmalıdır.

Yönetmeliğin 16. maddesi; yarışmalarda ders kitapları için 10.000 rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımından elde edilecek miktarı geçmemek üzere, diğer kitaplar için ise yayın kurullarının teklifi ve yetkili makamın onayı ile tespit edilecek miktarda ödül verilir, şeklinde düzenlenmelidir.

10) Yayınlanacak eserlerle ilgili olarak eserin yayın onayının alınmasına müteakip eser sahibinin telif ücreti ödenmelidir.

Ayrıca, telif ücretlerinin ödenmesinde yer alan göstergelere yıllık enflasyon oranı dikkate alınarak esneklik kazandırılmalıdır.

Gerek sipariş yoluyla kitap yazdırma ve gerekse eserlerin çevirisinin yapılmasında pazarlık usûlü telif uygulaması getirilmelidir.

11) Sinema, Video ve Müzik Eseri Kanunu'nda yer alan telif hakları ile ilgili aksaklıklar giderilmeli ve günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

12) Görme özürlülerin bilgi kaynaklarından yararlanmaları amacıyla, kendileri için özel kabartma (Braille) yazıyla yazılmış kitap, kaset, CD Room ve benzeri elektronik yöntemlerle seslendirilmiş eserlerin, görme özürlülere yönelik faaliyet yapan ve kamu yararı amacıyla çalışan kurum ve kuruluşlar tarafından basım, dağıtım ve yayını yapılması halinde telif ücreti ödenmesini gerektirmeyecek bir düzenleme yapılmalıdır.

13) Üniversitelelilerin ders programlarında telif hakları, zorunlu ders olarak okutulmalıdır.

14) Eserlerin koruma süreleri ile ilgili olarak konulan 70 yıllık süre eserlerin çevirisi (işlenmesi) açısından kısaltılmalıdır. Yabancı dil-den çevirilerin Türkçeye kazandırılması için öngörülen süre yedi yıla çekilmelidir.

15) Ders kitapları ve antolojiler hazırlanırken, yazarların eserlerinden alıntı yapıldığından yazarlardan izin alınması ve telif ücreti ödenmesi yasayla zorunlu hale getirilmelidir.

Saygıla arz olunur.

3. KOMİSYON
DERS KİTAPLARI VE YAYINCILIĞI SORUNLARI
KOMİSYONU

BAŞKAN

Prof.Dr. Mustafa DEMİR
AİBÜ Bolu Mes. Y.O. Müdürü

BAŞKAN YRD.

Figen EREŞ
MEB Talim ve Terbiye
Kurulu Başkanlığı Temsilcisi

RAPORTÖR

Halil İbrahim ERKUŞ
Kırıkkale Üniversitesi
Temsilcisi

ÜYE

Orhan ŞENER
MEB Yayınlar Dairesi
Başkanlığı Temsilcisi

ÜYE

Prof.Dr. Hasan CEYLAN
Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Temsilcisi

ÜYE

Ethem DÜZGÜN
Türkiye Yayıncılar Birliği
Temsilcisi

ÜYE

Mehmet ÖZ
Kitapçılar Derneği Temsilcisi

ÜYE

Kemal ÖZDEN
Kültür Bakanlığı Temsilcisi

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

3. Komisyon : Ders Kitapları ve Yayıncılığı Sorunları

Komisyon Raporu

1 Kasım 1998 tarihinde Ankara'da toplanan IV. Ulusal Yayın Kongresi ön çalışmaları toplantısında, Ders Kitapları ve Yayıncılığı Sorunları Komisyon toplantısına sekiz temsilci katılmıştır. Toplantı sonunda ikinci toplantının 19 Ekim 1998 tarihinde yapılması kararlaştırılmış ve bu toplantıya da dört temsilcinin katıldığı görülmüştür. Komisyonun üçüncü ve son toplantısı 7 temsilci ile 4 Kasım 1998 tarihinde yapılmış olup aşağıdaki hususları komisyon metnine alınması kararlaştırılmıştır.

MEVCUT DURUM

Milli Eğitimin Temel Kanunu'nun 55. maddesinde; "İlk ve ortaöğretim kurumlarında okutulacak kitaplar, Milli Eğitim Bakanlığınca tespit edilir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmeyen hiçbir kitap ve eğitim aracı okullarda kullanılamaz" hükmü yer almaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı mevcut ders kitaplarını geliştirme çalışmalarının yanı sıra özel kesiminde ders kitabı yazma ve geliştirme çalışmalarına katkıda bulunmakta ve teşvik etmektedir.

Bugün, temel eğitim ve orta öğretim düzeyindeki ders kitaplarının yazdırılması, basımı ve dağıtımı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından veya Bakanlığın denetimi altında özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu görev, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 53. maddesinde "Milli Eğitim Bakanlığı, kendisine bağlı eğitim kurumlarının eğitimi araç ve gereçlerini, gelişen eğitim teknolojilerine ve program ve metotlara uygun olarak sağlamak, geliştirmek, yenileştirmek, standartlaştırmak, kullanma süresini ve telif haklarını ve

ders kitabı fiyatlarını tespit etmek, paralı ve parasız olarak ilgilililerin yararlanmasına sunmakla görevlidir." şeklinde ifadesini bulmuştur.

Ders kitapları eğitim ve öğretimin vazgeçilmez basılı eğitim araçlarıdır. Her kademedeki öğrenci tarafından kullanılması zorunlu olan eğitim araçlarının bir takvime bağlı olarak hazırlanıp bastırılması ve öğretim yılı başlamadan öğrencilere ulaştırılması esastır. Bakanlık 1970'li yıllarda altı milyon ders kitabının basım ve dağıtımını yaparken 1990'lı yıllarda bu sayı 45-50 milyona ulaşmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 16.01.1991 tarih ve 10 sayılı kararıyla yürürlüğe giren "Ders Kitapları Yönetmeliği" ile ders kitaplarının özel sektör tarafından da hazırlanmasına imkan sağlanmıştır.

1991-1992 Öğretim Yılında Bakanlık ders kitabı sayısı 447, özel sektör ders kitabı sayısı 86 iken 1997 - 1998 Öğretim Yılında Bakanlık ders kitabı sayısı 456'da kalırken özel sektör ders kitabı sayısı 1217'ye ulaşmıştır. Bu durum; ders kitabı üretiminde özel sektörün Bakanlık 3 katına ulaştığını göstermektedir.

Özel sektörün ders kitabı üretimine girmesiyle birlikte bir rekabet ortamı oluşmuş ve bu ortamda hem içerik hem de fiziki görünüm açısından daha kaliteli ders kitabı üretimi sağlanmıştır. Örneğin, Bakanlık bu dönemde ilköğretim okulları için hazırladığı ders kitaplarında üçüncü hamur kağıt yerine birinci hamur, kapaklarda kaplık yerine bristol karton, siyah-beyaz baskı yerine renkli baskıya geçmiştir. Bu değişim öğrencilerde ders kitabı kullanma isteğinin artmasına neden olmuştur.

Ders Kitaplarının Hazırlanması, İncelenmesi ve Onayı ile

İlgili Çalışmalar

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nca onaylanan ders kitapları ve ilköğretim okullarında kullanılan dergiler aşağıdaki şekilde hazırlanmaktadır.

A. Bakanlıkça hazırlanan ders kitapları

İlköğretim Genel Müdürlüğü, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Kız teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nce ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından kurulan komisyonlarca hazırlanan ders kitapları incelemek üzere Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'na sunulur. Hazırlanan taslak kitap örnekleri ilgili komisyonlarca incelenir. İnceleme sırasında kitapların dil ve içerik açısından yeterli olduğu kararlaştırılırsa kitaplar, Talim ve Terbiye Kuruluna onaylanmak üzere sunulur. Yeterli bulunmayan kitaplar ilgili genel müdürlüğe gönderilerek hataların düzeltilmesi istenir. Hataları düzeltilen kitaplar tekrar komisyonlarca incelenir. Uygunluk kararına varıldığında kurula sunulur. Talim ve Terbiye Kurulunda onaylanan ders kitapları kararın verildiği günden itibaren beş yıl okullarda okutulma iznini almış olur.

B. Özel kesimce hazırlanan ders kitapları, dergiler, kaynak kitaplar.

Özel kesimce hazırlanan ders kitapları Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına komisyonlarca incelenmek üzere teslim edilir. Hazırlanan eserler, komisyonlarca incelenir, dil ve içerik bakımından olumlu puan alanlar kurula sunulur. Dil ve içerik açısından yeterli bulunmayanlar ise, nerelerin düzeltilmesi gerektiği bir raporla belirtilerek ilgili yayınevine veya kişilere gönderilir. İlgili kişi veya yayınevi gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra komisyonlara tekrar incelenmek üzere eserini/eserlerini sunar. Komisyonlarca uygun puan alan eserler Talim ve Terbiye Kurulu'na sunulur. Kurulca kabul edilen eserler kararın verildiği tarihten itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak okullarda okutulma iznini almış olur.

Gerek Bakanlıkça hazırlanan ders kitaplarında gerekse özel kesimce hazırlanan ders kitaplarında, Talim ve Terbiye Kurulunca onaylanmış programların kullanılması zorunludur.

Eğitim Aracı İnceleme ve Hazırlama Esasları

Örgün ve yaygın eğitim kurumlarımızda okutulan ders kitapları ve eğitim araçlarının incelenmesi "**Ders Kitapları Yönetmeliği**" ile "**Ders Kitaplarının Hazırlanması ve İncelenmesi İle İlgili Esas ve Usuller Yönergesi**"ne göre program, gelişen eğitim teknolojisi ve öğrencinin gelişim basamakları dikkate alınarak Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde yer alan **Eğitim Araçları İnceleme Enstitüsü'nce** iki ana esasa göre yapılmaktadır.

Şekil Yönünden :kullanılan malzemenin kalitesi, seviyenin gerektirdiği tekniğe uygunluğu, harf ve rakam büyüklükleri, resim, tablo, şema ve benzerlerinin metinleri aydınlatıcı ve tamamlayıcı olup olmadığı, kolaylıkla kullanılabilir, korunabilir ve sağlığa uygun olup olmadığı, bibliyografya, dipnot ve benzerlerinin bulunup bulunmadığı vb.

Muhteva Yönünden : Milli Eğitim Temel Kanunu'na uygunluğu, bilimselliği, kişi veya kuruluşları yıpratıcı olup olmadığı, siyasi propaganda niteliği taşıyıp taşımadığı, ders programlarını destekleyip desteklemediği vb.

Ders kitapları ve eğitim araçları inceleme komisyonundaki **öğretmenler** "**Ders Kitapları İnceleme Komisyonu Üye Seçimi Hakkında Yönerge**" esaslarına göre görevlendirilmektedir.

SORUNLAR VE ÖNERİLER

1. Milli Eğitim Bakanlığı 1997-1998 Öğretim Yılında, ders kitaplarının seçimini öğrenci ve velilere bırakmıştır. Bakanlık bu kararı ile geleceğimiz olan çocukları yetiştirme görevi verdiğimiz öğretmenlerimize bir anlamda güven duymadığını ortaya koymuştur. Eğitim ve öğretimin yü-

rütülmesinde, milli eğitimin amaçlarına ulaşılmasında asıl unsur olan öğretmenin, okutacağı kitabı seçme konusunda devre dışı bırakılması, Türk Milli Eğitimi açısından büyük bir şanssızlık olmuştur. Eğitim ve Öğretim olgusunu gerçekleştiren öğretmenlerin okutacakları kitapları seçmemesi, belki de dünyada ilk kez ülkemizde gerçekleşmiştir. Dünyanın her yanında öğretmenler, kullanacakları eğitim araçlarını ve ders kitaplarını kendileri belirlerler. Bu hatadan dönülerek 1998 - 1999 öğretim yılında eskiden olduğu gibi kitap seçimini tekrar öğretmene bırakmış olması sevindirici olmuştur.

Öğretmen yerine öğrencinin kitap seçmesi aşağıdaki sonuçları doğurmuştur.

- * Öğrencilerin bir bölümünün hiç kitap almamasına yol açmıştır.
 - * Süresi dolmuş, tavsiye olmamış, yıllarca depolarda bekletilmiş kitaplar piyasaya sürülmüştür.
 - * Baskı sayısı tahmin edilemediği için ya kitap sıkıntısı çekilmiş ya da bir çok kitap yayın evlerinin elinde kalmıştır.
 - * Kitap seçimi pedagojik ve alan formasyonuna dayalı olarak değil çevredeki kırtasiyecilerin insafına bırakılmıştır. Kıtacılar ve kırtasiyeciler daha fazla indirim yapan, ödeme koşullarında kolaylık sağlayan yayınevlerinin kitaplarını bulundurmışlardır. Bu durum yayın evlerini daha fazla taviz vermek için kaliteden de taviz vermeye yöneltmiştir.
 - * Sınıftaki ders kitabı çeşitliliği, öğretmeni güç durumda bırakmış, hangi kitaba göre örnek vereceği karmaşasını yaratmıştır.
2. Bakanlık, yine 1997 - 1998 öğretim yılının başlamasına iki gün kala aldığı bir kararla bazı dersleri yürürlükten kaldırmış; yerine programı bile yapılmamış olan "Sosyal Bilgiler 6-7" gibi bir dersi yürürlüğe koymuştur.

Bunun gibi ani alınan kararlar eğitim yayıncılığı sektörüne önemli darbeler indirmektedir.

3. Talim ve Terbiye Kurulu bugün, Atatürk'ün 1926 yılında kurduğu ve bir yönetmelikle görevlerini tanımladığı ilkelere uzaklaşmış görünmektedir. Siyasi otorite tarafından alınan siyasi nitelikli kararları doğru veya yanlış olduğuna bakmadan onaylayan bir kurum haline gelmiştir. Örneğin, alt yapısı hazırlanmadan siyasi bir kararla ders geçme ve kredi sistemine geçilmiş ve yine bir siyasi kararla iki yıl sonra bu sistemden vazgeçilmiştir. Bu sisteme göre hazırlanan ders kitapları yayıncıların elinde kaldığında maddi yönden güç durumda kalmışlardır. Burada düşündürücü olan her iki kararın da aynı talim ve terbiye kurulu tarafından alınmış olmasıdır.
4. 1990'lı yıllarda ülkemizdeki liberalleşme politikasının bir gereği olarak Milli Eğitim Bakanlığı tekelinde tuttuğu ilk ve orta öğretim kurumlarına ait ders kitaplarının yayınlanmasını kısmen özel sektöre açmıştır. Ancak Bakanlığın devletçi anlayışı, ders kitaplarının tam olarak özelleştirilmesine imkan tanımamıştır.

Burada Bakanlığın teknik ders kitapları basımı ve Sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak bazı öğrencilerin kitaplarının ücretsiz olarak dağıtılması konularında, Özel Sektör Yayıncıların ise; fiyat belirlemede etkin olamama ve ani kararlar programları değiştirilmesi gibi konularda; şikayetleri bulunmaktadır. Ancak bunlar, ortak bir platformda çözüm bulunamayacak konular değildir.

5. Ders kitaplarının fiyatı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Buna dayanak olarak 1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu" gösterilmektedir. Ancak ilgili yasadaki maddeler Bakanlık tarafından üretilen yayınlara ilgilidir. Bu maddenin "özel sektörün ürettiği yayınlara da Bakanlık fiyat verecektir" şeklinde yorumlanması bir zorlamadır.

Ayrıca Bakanlığın ders kitaplarının fiyatlarını belirlemesi objektif ölçülerle de olmamaktadır. Bu amaçla kurulan komisyonların belirlediği hesaba dayalı fiyatlar yerine, siyasal mülahazalarla belirlenen oranlar geçerli sayılmaktadır. Kitap fiyatları üreticiler tarafından rekabet koşulları içinde belirlenmelidir.

Ders kitabı fiyatlarının Bakanlık tarafından tespitine son verilmesi yasal düzenlemeleri gerektiriyorsa, yasal düzenlemeler yapıncaya kadar fiyat belirleme işlemleri gerçekçi olarak yapılmalıdır. Belirlenen forma birim fiyatları sadece özel kesim kitapları için değil Bakanlık kitapları için de geçerli olmalıdır.

6. Ders Kitapları Yönetmeliği, mevcut sıkıntıları giderecek şekilde yeniden düzenlenmelidir. Yönetmeliğin hazırlanması Milli Eğitim Bakanlığı, Ders Kitapları Yayıncıları Derneği, Türkiye Yayıncılar Birliği, Üniversiteler gibi, konu ile ilgili kuruluşların katılımıyla kurulacak bir komisyon tarafından gerçekleştirilmelidir.
7. Ders Kitapları Yönetmeliğindeki ölçütler, herkes tarafından farklı algılanacak tarzdadır. Kitapları inceleyen komisyonlar arasındaki görüş ayrılıkları da buradan kaynaklanmaktadır. Yönetmelik maddeleri objektif, net, herkes tarafından aynı şekilde anlaşılacak ve farklı yorumlara imkan vermeyecek biçimde olmalıdır.
8. Talim ve Terbiye Kurulu ders kitaplarını, eserin bilimselliği, anayasamızın ilk üç maddesine uygunluğu ve Türkçe imla kurallarına uygunluğu açılarından incelemelidir. Kitabın estetik yönü, sayfa sayısı, sayfa düzeni, kapak düzeni ve benzeri hususlara karışmamalıdır. Bu, kitaplar arasında farklılığı, çeşitliliği, zenginliği doğuracak rekabet ortamı yaratıcıdır.
9. Ders kitaplarının okutulma süreleri, dersin program değişikliğine göre olmalıdır. Ders kitapları değişmediği sürece kitapların okutulma süreleri devam etmelidir.

10. Kitap inceleme komisyonlarında görev alan uzmanlar, mesleklerinde belli seviyeye gelmiş öğretmenlerden ve akademisyenlerden seçilmelidir. Bakanlık inceleme komisyonlarında görev alacak elemanların temini için özendirici tedbirleri almalıdır.

11. Komisyonlarda veya kurulda, kitap onayı bekletilmemelidir. Özel kesimce hazırlanan kitapların incelenmesi ve onayı belli kurallara ve takvime bağlanmalıdır. Sürelerdeki belirsizlik yayınevlerinin yayın planlaması yapmasını engellemektedir. Kitapların komisyonlarda incelenme sürelerinde farklılık, yayınevlerini güç durumda bırakmakta, iş akışında aksaklıklara neden olmaktadır. Bu nedenle eserle ilgili müracaatın yapılmasını izleyen işlemler kesin sürelerle bağlanmalı ve yayıncıya eserin hangi işlem basamağında olduğuna dair bilgi verilmelidir.

Bin bir emekle hazırlanan ders kitaplarının incelenmesinde komisyondan komisyona, yıldan yıla değişen subjektif ölçütler yerine, sağlam değer yargılarına dayalı ölçülerin kullanılması ve bu ölçülerin herkes tarafından bilinmesi zorunludur.

12. Programlar, Tebliğler Dergisinde yayımlanmasından en az bir yıl sonra uygulamaya konmalıdır. Yürürlüğe konulan yeni programlar için kitap yazacak olanlara makul bir sürenin bırakılması gerekir. Ayrıca program değişikliğinden zamanında haberdar olan yayınevi elindeki stoklarını eritebilmesi için fırsat verilmiş olacaktır.

13. Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı ders kitapları özelleştirilmelidir. Bakanlığın endişelerini giderici tedbirler, bir yasal düzenlemeyle çözümlenmelidir.

14. Ders kitaplarının basım kalitesi artırılmalıdır.

15. Her temel ders kitabının yardımcı eğitim araçları ile birlikte hazırlanmalıdır. Burada o ders kitabında yer alan şekil ve

resimlerin slaytları, yansuları veya bilgisayar ortamındaki şekilleri bulunmalıdır. Gerektiğinde, konuyu detaylandıran ve öğretmene yardımcı olabilecek ayrıntılı bilgi burada yer almalıdır.

16. Üniversitelerin yayımladıkları ders kitapları çoğunlukla iyi tanıtılmamaktadır. Bunun sonucu olarak bir üniversitenin yayınında Milli Eğitime bağlı kurumlar ve hatta diğer üniversiteler haberdar olamamaktadır. Oysa buralarda yazılmış çok değerli eserler mevcuttur. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevlerinde veya benzeri bir örgütlenme ile üniversitelerin ürettikleri kitapların dağıtımını da sağlanmalıdır.
17. Ders kitapları ile temel meslek kitaplarının hazırlanması/hazırlatılması Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler ve Yayıncıların yönetimde temsil edildiği özerk bir ulusal kuruluş tarafından (Örneğin: Ulusal Ders ve Meslek Kitapları Merkezi - **UDEMKİM** tarafından) yapılmalıdır. Bu ulusal merkez bünyesinde okul öncesi, temel eğitim, orta öğretim, yükseköğretim ve meslek kitapları ayrı birimler halinde oluşturulmalıdır.
18. Yükseköğretim ve meslek kitapları alanında bir çeviri atılımı başlatılmalıdır. Böylece özellikle ve öncelikle bir Türk öğrencisinin meslek mensubunun, bilimin ve teknolojinin kendi alanındaki tüm çağdaş verilerine kendi dilinde ulaşabilmesi sağlanmalı, tüm dünyada yaygın olarak kullanılan önemli temel kitaplar Türkçe'ye kazandırılmalıdır.
19. Mesleki terim kargaşasına son verecek bir yapılanmaya gidilmelidir. Türkçe'nin yetkin bir bilim dili olarak gelişmesini ve kullanılmasını sağlayacak düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.
20. Özel sektör yayıncılığının nasıl yapılabileceği ve bu sektörün işleyişine ilişkin yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

4. KOMİSYON
DÜŞÜNCEYİ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ AÇISINDAN
YAZAR VE YAYINCI SORUNLARI
KOMİSYONU

BAŞKAN

Şenal SARIHAN
Ed. Der. Çağ. Huk. Der.

BAŞKAN YRD.

Abdullah NEFES
Türkiye Yazarlar Sendikası

ÜYE

Ramazan ACUN
İLESAM

ÜYE

Remzi ARDA
İçişleri Bakanlığı

ÜYE

Yüksel HIZ
Adalet Bakanlığı

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

4. Komisyon : Düşünceyi İfade Özgürlüğü Açısından Yazar ve Yayıncı Sorunları

Komisyon Raporu

Düşünceyi İfade Özgürlüğünden Ne Anlıyoruz?

Konumuza ilişkin genel değerlendirmeyi yapmadan önce ele aldığımız özgürlük alanının kapsamını saptamamız gerekiyor. "Düşünceyi ifade özgürlüğü"nden amaç nedir? İfade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü değildir. İfade, sahip olduğumuz düşünce, kanaat, fikir, görüş ya da inançların, çeşitli araçlarla açıklanması eylemidir. Sözü edilen kavramlar arasındaki anlamı, belirgin bir çizgi ile ayırmak esas olarak güçtür. Ancak, düşünce ve inanç özgürlüğü bireysel yaşamla doğrudan ilgili iken, ifade özgürlüğü, düşünceyi açıklama, haber ve bilgi alıp verme hakkını içermesi nedeni ile toplumsal yaşamla da ilgilidir. Düşünce ve kanaat, kişinin iç dünyasında kaldığı sürece mutlaklıdır. Kimse taşıdığı düşünce ve inançları nedeni ile cezalandırılmaz. Fakat, düşüncenin değer kazanması, dış dünyaya aktarılması yani açıklanması ile başlamaktadır. Bu nedenle de toplumsal alanın çıkarları ile çelişebilecek nitelik arz etmesi ve haklar ve özgürlükler sorunu içinde tartışılması gündeme gelmektedir.

Açıklama ya da izhar; çeşitli araçlarla olabilir. Elbetteki birinci araç dildir. Onu izleyen araçlar, sözlü ya da yazılı basın, radyo, TV, ya da açıklamanın aldığı şekle göre; söz, yazı, artistik ifade vb. dir. (Toplantı ve dernek kurma ya da örgütlenme özgürlüğü de ifade özgürlüğünün kapsamı içindedir. Ancak bugün konumuz özellikle yayın alanında olduğundan bu özgürlükler ayrıca irdelenmeyecektir.) Bu nedenle, ifade özgürlüğü kapsamı içinde korunan değer, yalnızca açıklanan düşüncenin içeriği değil, aynı zamanda ifadenin yolu ve biçimidir.

Bugün, ifade etme araçlarının bilimsel gelişmelere uygun olarak ulaştığı gelişme, özellikle teknik olarak gelişmiş ülkelerde, söz öz-

gürlüğünü geride bırakmış, bunun yerini, kitle haberleşmesi - iletişim almıştır. Bu nedenle bugün ifade özgürlüğü özellikle basın özgürlüğü düzeyinde ortaya çıkmaktadır.

Ülkemiz gerçeğine baktığımızda durum, teknik olanaklar yönünden benzerlik göstermekle birlikte, bireyin söz özgürlüğü sorunu halen devam etmektedir. Bu nedenle, toplumumuzda halen ifade özgürlüğü sorunu bulunmaktadır.

Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü Sınırsız mıdır?

Demokratik toplum olmanın birincil gerekleri arasında basın özgürlüğü gelmektedir. Basın özgürlüğü, devlet güvencesindeki çoğulculukla yaşama geçirilebilir. Aksi, ifade özgürlüğüne gayri meşru sınırlamalar getiren devlet tekelidir.

Demokratik toplumdaki önemine karşın, düşünceyi açıklama, haber ve fikir alıp-verme özgürlükleri de diğer hak ve özgürlükler gibi mutlak değildir. İfade özgürlüğü, hukuk tarafından koruma altına alınmış olan hak ve özgürlüklerle çatışabilir. Örneğin, özel yaşam, aile yaşamı, suçsuzluk karinesi gibi. Bu durumda, düşünceyi açıklama özgürlüğü, menfaatlerin tartılması karinesine uygun olarak sınırlanabilecektir. (AIHS ve Uygulaması S:327)

Sınırlamanın meşruluk kazanması için "DEMOKRATİK BİR TOPLUMDA GEREKLİ TEDBİR" niteliğinde olması esastır. Alınan tedbir, "GÜDÜLEN MEŞRU AMAÇ İLE ORANLI" olacaktır. HAKLI VE MAKUL NEDENLERE dayanacaktır.

Hukuksal planda, ifade özgürlüğü konusundaki liberal ölçüt, AÇIK VE MEVCUT TEHLİKE ÖLÇÜTÜDÜR.

Bu ölçütün dışında, koruma dışı bırakılan düşünce açıklamaları da bulunmaktadır.

- Ulusal, ırksal, dinsel ayrımcılık,
- Savaş ve şiddet kışkırtıcılığı,

- Müstehcenlik, sövme, iftira...

düşünceyi açıklama özgürlüğünün istisnalarıdır. (Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi MD:20), Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme, Avrupa Konseyi'nin Demokrasiye Karşı Tehdit Olarak Hoşgörüsüzlüğe İlişkin Bildirgesi)

Özgürlüğü kullananlar yönünden getirilen kısıtlama ise, GÖREV VE SORUMLULUK HİSSİ ile davranma zorunluluğudur. Birey, ifade özgürlüğünü kullanırken taşıdığı sıfatın (kamu görevlisi, asker, yargıç, avukat, gazeteci vb. gibi) kendisine yüklediği görev ve sorumlulukları gözönünde tutmak ve özel durumun ortaya çıkardığı sınırlamalara saygılı olmak zorundadır.

Türkiye İfade Özgürlüğü Yönünden Yasal Durum Nedir?

Yasalarımızda ifade özgürlüğünü kısıtlayan ve yasaklayan hükümler, ne yazık ki her zaman var olmuştur. 12.04.1991 tarihinde, TMY'nın geçici maddeleri ile yürürlükten kaldırılan "devletin haricteki itibar ve nüfuzunu kırarak biçimde asılsız haber yaymayı ve milli menfaatlere zarar veren faaliyette bulunmayı" yasaklayan TCK;140, "Belli düşünceler etrafında birleşmeyi hatta birleşme girişiminde bulunmayı yasaklayan TCK 141, Cebir ve şiddet önermeksizin de olsa komünizm propagandası yapmayı suç sayan TCK 142, layıkliğe aykırı olarak devletin sosyal ve ekonomik veya siyasi ve hukuki temel düzenini, kısmen de olsa dini inançlara uydurmak amacı ile propaganda yapan ve dini siyasete alet ederek kötüye kullanılmasını yasaklayan TCK'nun 163. maddeleri ifade özgürlüğünü sınırlayan maddeler olarak niteleniyordu. (163. Maddenin "dini siyasete alet ederek kötüye kullanmak" nitelemesinin, düşünce açıklamakla ilgili olmadığı bu nedenle korunması gerekmediği inancındayım. Çünkü hukuk teori ve pratiğinde "İSTİMAR, KÖTÜYE KULLANMA, YASAK DIŞINA ÇIKMA, KIŞKIRTMA" ile "PROPAGANDA VE TELKİN" birbirinden tamamen ayrı kavramlardır. (1982 Anayasası Madde : 24/son)

Bir diğer değişiklik, "Türkçe'den Başka Dillerden Yapılacak Yayınlarla Hakkında" Kanun'un kaldırılması olmuştur. (TMY 23)

Sorun Olmaya Devam Eden Maddeler

Türkiye'de "düşünce suçları" yukarıda sayılanlardan ibaret değildir. Türk Ceza Kanununun; bazı resmi bilgilerin açıklanması (md.132, 136, 137), ülkenin güvenliğini sarsacak makaleler yayımlanması (md.155) (91), suç işlemeye kışkırtma (md.311), suç sayılan fiili övme, halkı yasalara uymamaya ve sınıfları birbirine karşı kin ve düşmanlığa tahrik etme (md. 311, 312), Cumhurbaşkanına (md.158), Türklüğe, Cumhuriyete, BMM'ne, hükümetin manevi kişiliğine, bakanlıklara, silahlı güçlere ve emniyet kuvvetlerine ve adliyeye hakaret (md.159) gibi bazı düşüncelerin açıklanmasını suç sayan ya da amacı dışında kullanılmaya elverişli maddeleri bulunmaktadır.

TERÖRLE MÜCADELE YASASI VE SONRASI

TMY, "düşünce suçları" alanında önemli bir temizlik yapmıştır. Fakat, yasanın 6-7-8. maddesi olumsuz bir istisna oluşturmaktadır. Terör örgütünün bildiri ve açıklamasını basan ve yayanların cezalandırılmasına ilişkin 6/2, terör örgütü ile ilgili propagandanın cezalandırılmasına ilişkin 7/2, ve doğrudan düşünce açıklama yasağına ilişkin olarak, devletin bölünmezliği aleyhine propagandayı suç sayan 8. madde ifade özgürlüğü kapsamında tartışma yaratmaktadır.

Bu yasaya ilişkin birincil sorun "Düşünceyi açıklama ve yayma eyleminin" yasanın 1. ve 2. maddesindeki tanımlama terör eylemi kapsamına alınmış oluşudur. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, ifade özgürlüğünün evrensel sınırlar vardır. Fakat her koşulda, düşüncenin açıklanması terör eylemi olarak nitelendirilemeyecektir. Terör, şiddet eylemidir. Düşünce açıklama ise, fiili düzlemde sonuç yarattığı zaman, yarattığı olumsuz sonuç itibarıyla Ceza Yasasının konusu olabilir. Ancak, anılan yasada tanımlanan suç terör suçu değildir.

Değişiklikten önceki biçimi ile "Hangi Yöntem maksat ve düşünceyle olursa olsun" deyimiyle başlayan düzenleme, terörle ilgisi bulunmayan ifadeleri de suç sayıyordu. Bugünkü düzenlemenin ise "ŞİDDET" unsuru getirmemiş oluşu sorunun devamına ve çok sayıda yazar ve yayıncının yargılanması ve ceza almasına neden olmaktadır.

Yayıncılar hakkında açılan davalar, özellikle TMY 6/son, 7/son, 8/2.maddelerden, en çok da 8/2.maddeden yürütülmüştür.

Oysa, söz edilen bu maddelerde, sadece, "bir aydan az süreli" mevkutelerin sahipleri ve sorumlu müdürleri tarif edilmektedir. "Mevkute niteliğinde bulunmayan basılı eser yayınlatanı" ile ilgili bir tarif yoktur.

Terörle Mücadele Yasası, 12 Nisan 1991 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Bazı bölümleri, CHP'nin başvurusu üzerine, 17 Ocak 1993 tarihinde iptal edilmiştir.

Ayrıca 30 Ekim 1994 tarihinde 4126 sayılı kanunla, TMY 8. maddede değişiklik yapılmış, 13. maddeye de bir fıkra eklenmiştir.

Yayınlatana verilen mahkumiyet kararları hukukun evrensel ilkelerine, uluslararası hukuka, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı siyasi kararlardır.

Ne yazık ki bu kararlar, Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından da onaylanmıştır.

Terörle Mücadele Yasası'nın bazı hükümleri, 30 Ekim 1995 tarihinde, 4126 sayılı kanunla kısmen de olsa, yazar lehine değiştirilmiştir.

Bu değişikliklere göre, 8. madde kapsamına giren suçlara verilen cezalar, para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilebilecek veya ertelenebilecektir. (TMY 13'e ek fıkra)

Yasadaki değişiklikten önce, kıyas yapılarak, yayıncılara verilen 6 aylık hapis cezaları para cezasına çevrilmemiştir.

Bu nedenle birçok yayıncı keyfi yorumlarla, öyle istenildiği için hapis yatmışlardır. Bu kararlara gerekçe olarak da Terörle Mücadele Yasası'nın 13. maddesi gösterilmiştir.

Bu madde şöyledir :

"Bu kanun kapsamına giren suçlardan verilen cezalar, para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilemez ve ertelenemez."

Oysa, bu madde, yayıncı için geçersizdir. Çünkü, hapis cezalarının para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilmesi veya ertelenmesini kapsayan 647 Sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanun yayınlatanı ilgilendirmemektedir.

Yayınlanan, Basın Kanunu'nun 16/4. maddesine bağlıdır; ve bu kanun maddesi, yayınlanan hakkında verilen hapis cezalarının sürelerine bakılmaksızın para cezalarına çevrilmesini emretmektedir. Yargıçlar, bu konuyu tartışma konusu yapmadan, hapis cezalarını zorunlu olarak para cezasına çevirerek uygulamak durumundadır.

8. maddenin 2. fıkrası

İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ

Bu kavram, esas olarak "düşünce özgürlüğü" anlamında kullanılmaktadır. Ancak bu başlık altında, ifade özgürlüğü'nün özel bir gerçekleşme biçimi olan "KİTLESEL İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ" incelenecektir. bu başlık iki alt katagoriden oluşmaktadır.

- Basın ve Yayın Özgürlüğü

- Görsel-İşitsel İletişim Özgürlüğü

a) Basın-Yayın Özgürlüğü : Ülkemizde basın yayın özgürlüğü alanındaki birincil sorun, kovuşturma, dava ve ceza yoğunludur. Bunu izleyen ikinci sorun öbeği, "önlemler" adı altında gerçekleşen kısıtlamalar ve nihayet, zorunlu ve kapatma kararlarıdır. İnsan Hakları Derneği ve Çağdaş Gazeteciler Derneği verilerine göre özellikle TMY nedeni ile yargılanan ve tutuklanan yazar ve yayıncı sayısı çok yüksek orandadır.

Basın Yasası'nın EK : 1. maddesinde öngörülen "dağıtımın önlenmesi" yöntemi, açık bir kısıtlamadır. Bilindiği gibi yayım, basım faaliyetinin olmazsa olmaz sonucudur. Yayının içeriği tam bilinmeden, sa-

mlara dayanarak verilen bir karar, açıkça anti demokratiktir. Anayasa'nın 28/5 maddesinde bu yetki kural olarak yargıca tanınmış olmasına rağmen, yasa, Anayasa'yı aşarak, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yürütme organına bağlı savcılara yetkilendirmiştir. Bu yetki, 24 saatle sınırlıdır. Bu sürede yargıç onayına sunulacak, yetkili yargıcın 48 sat içinde onamaması durumunda karar hükümsüz kalacaktır. Fakat süreli yayınlar için bu uygulama, mağduriyeti gidermeyecek ve kesin zarara neden olacaktır. Ayrıca dağıtımı önlenen yayında, suç bulunması durumunda dağıtılmamış bir yayın nedeni ile yayını yapanın ve yazarının da mahkum edilmesi gibi ifade özgürlüğü ve adil yargılama hakkı ile tümüyle çelişen bir durum ortaya çıkacaktır.

Toplatma kararlarında ise; CYUY'nın 86. maddesi gereğince süreli ve süresiz tüm basılı eserler için geçici önlem olarak toplatma yetkisi vardır. (Anayasa 28/7- Basın Kanunu Ek : 1/2) Bu yetki, usul yönünden "dağıtımın önlenmesi" biçimindedir. Yarattığı olumsuz sonuçlar da aynıdır.

Sol içerikli yayınlarla, müstehcen olduğu ileri sürülen kimi yayınlar, sahipleri ve yazarları bu uygulamayla yoğun olarak karşılaşmaktadırlar.

Geçici bir önlem olan toplatma kararlarının da sonradan kaldırılması ve toplanan nüshaların iadesi, uğranılan zarar ine yazık ki ortadan kaldırmamaktadır. Yazar ve yayıncıların bu kadar basit yöntemlerle yargılanması ya da zarara uğratılması ifade özgürlüğü için bir tehdittir.

Açık bir yasaya dayanmamakla birlikte, cezaevleri, yatılı okullar ya da genel olarak eğitim kurumlarına kimi yayınların girmesinin engellenmesi ve bunun genelgelere ya da iç disiplin hükümlerine dayandırılması da ifade özgürlüğünü engellemektedir.

Mahkumiyet kararları, mahkumiyete neden olan yazıyı içeren yayının imhası, sonucunu doğurmaktadır. Zoralım ve imha salt yayının değil, Basın Yasası Ek : 1/3 hükmü uyarınca kimi zaman yayını yapan matbaanın da müsaderesine neden olmaktadır. (Any : 30. madde)

İfade Özgürlüğü'nün bir diğer tehdidi de Kapatma kararlarıdır. (Anayasa. 28/son - Basın Yasası Ek : 2) Bu karar, özellikle süreli yayınların tam anlamı ile sansürü sonucu yaratmaktadır.

İfade Özgürlüğünün Sağlanabilmesi İçin Öneriler

1) Devletin Sorumlulukları

İnsan Hakları kavramını, uygulamalarını ve anlayışlarını yaygınlaştırmayı toplumsal ve kişisel yükümlülüklerinin bir parçası olarak görenler, bu amaca ulaşmak için üç değişik kutubun görevlerini hatırlatabilir. Yani Devletin, yurttaşın ve medya dünyasının.

İLETİŞİM HAKKI'nın gerek evrensel gerekse ulusal alanda yasal güvencesini sağlamakla hukuki olarak sorumlu olan Devletin öncelikle medyanın bağımsızlığına olanak tanyacak hukuki ve pratik düzenlemeleri gerçekleştirmesi gerekiyor. Devletin, medya ile ilişkileri bir ast-üst ilişkisi ya da bir sansürcü-sansür edilen ilişkisi olmaktan çıkartılması gerekir. Batı dünyası mevzuatında ve uygulamasında mevcut olan ve amacı çok renkli ve çok sesli toplumun aynı şekilde yani çok sesli ve çok renkli bir şekilde kendini ifade edebilmesini sağlayacak yasal ve ekonomik düzenlemelerin Devlet tarafından yapılması, bilahare, bu ortamı sağlayan Devletin kurallara uygunluğu denetleyen bir hakem olarak, kamu çıkarından yana bir tutumla, medyayı, siyasi-iktisadi ve ideolojik iktidar kutuplarının tasallutundan koruyacak bir kamu gücü görevini yerine getirmesi beklenir. Anti-tröst yasası, haksız rekabete yaptırım, medya kurumlarının şeffaflığı, medya şirketlerinin sanayi, maliye ve ticaret dünyasıyla organik ilişkilerinin kesilmesi, okur haklarının ve genel olarak kamunun medya kurumları karşısında savunulması, medya çalışanlarının özlük haklarının güçlendirilmesi, yalan habere karşı caydırıcı önlemler, ırkçılık ve şiddet propagandası hariç her tür bilgi, fikir ve görüşün serbestçe yayılmasının olanaklarının sağlanması gibi bir dizi uygulama, demokratik ülkelerde 70'li yıllardan itibaren önce yasal mevzuata sonra da uygulamaya konulmuş önlemlerdir.

Unesco'nun 1978 Kasım ayının yirmisekizinci gününde benimsediği "Kitle İletişim Araçlarının Barış ve Uluslararası Anlayışın Güçlendirilmesine, İnsan Haklarının Yaygınlaştırılmasına ve Irkçılık Ayırımı ve Savaş Kışkırtıcılığına Karşı Çıkılmasına Katkısına İlişkin Temel İlkeler Bildirgesi" tüm maddeleri ile yaşama geçirilmelidir. Bu Temel İlkeler Bildirgesi içinde yer alan 2. maddenin 4. bendi gereğince de gazeteciler bu temel ilkeleri "tanıtabilecek" güçte ve konumda oldukları için gerek kendi ülkelerinde ve gerekse tüm diğer ülkelerde mesleklerinin gereğini yerine getirirken en iyi koşullara sahip olacakları güvencesini içeren bir koruma sağlamak tüm kamu otoritelerinin veya hükümetlerin asli görevidir. Bu görev, sürekli hatırlatılmalıdır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ilkeleri, Siyasal Haklar Konusundaki uluslararası anlaşmalar kitle iletişim araçlarının çalışabilmesi ve uygun koşulların varlığının güvenceye alınmasının zorunluluk kabul etmektedir. Temel ilkeler gazeteciler tarafından kesintisiz ve sürekli kamuoyuna aktarılmalı ve hatırlatılmalıdır. Kamuoyunun aydınlatılması ile gazetecilerin korunmalı ve güvenceli ortamda savaşa karşı barış önerilerinin yaşama geçmesi zorunluluktur.

Yeni Dünya düzeninde, hala ayakta kalmaya çabalayan ulus-devletler, uluslar ötesi mali sermayenin egemenliği karşısında boyun eğmek istemiyorlarsa, adı çok uluslu olan ama aslında Amerikan egemenliğinin yeni görünümü olan bu globaliter rejime karşı ancak kamu yararını savunarak, yurttaşların safına geçerek varlıklarını sürdürebilir.

2) Yurttaş Sorumluluğu

İnsan Hakları ve İletişim Özgürlüğü meselesinin, genel siyasi-ideolojik-ekonomik küreden soyut ve bağımsız bir sorun olmadığını bilenler yine de kolaycı bir yaklaşıma kapılıp bu alanda yapılması gereken herşeyi siyasal değişim sonrasına ertelemeyi düşünmüyorlar.

Yurttaşlara yönelik önerileri ana başlıklar halinde sıralarken hem Türkiye gerçeğini ve somut fizibiliteyi, hem de diğer ülkelerin başardığı deneyimleri gözönünde bulundurmak gerekiyor.

* Yurttaşlar, profesyonel gazeteciler ve akademisyenlerle bir araya gelerek yerel ya da tematik temelde medya eleştirisi, medya gözlem komiteleri kurabilirler.

* Yurttaşlar izledikleri ve gayrimemnun oldukları medya organlarına yönelik olarak semt ve işyerlerinde boykot kampanyaları açabilir, mahkemelere başvurabilirler.

* Yurttaşlar özellikle gelecek kuşakları düşünerek, eleştirel ve sorgulayıcı medya bilincini şimdiden çocuklarına aşılama için, çocuklarının arkadaşları, ebeveynleri ve çocuklarının öğretmenleriyle işbirliği içinde teorik ve pratik faaliyetlerde bulunabilirler.

* Yurttaşlar, farklı görüşler savundukları için baskı altında olan, küçük ve yerel medya organlarını desteklemek için bu tür kuruluşlarla organik bağları güçlendirmek amacıyla "Destekleme ve Dayanışma Kampanyaları" gerçekleştirebilirler.

* Yurttaşlar, yerel ya da tematik temelde, hemfikir oldukları diğer yurttaşlarla birlikte, semt bülteninden kısa radyo ya da televizyon programları üretmeye kadar iletişim trafiğine bizzat yaratıcı ve katkıcı bir şekilde müdahale edebilirler. İnternet bu konuda önemli olanaklar sunuyor.

3) Yayıncı Sorumlulukları

Bu konuda toplumsal sorumluluk bakış açısıyla iletişim araçlarını elinde bulunduran ve kullananların sahip olması gereken ilkeler şöylece sıralanabilir.

- Kitle iletişim araçları genel yasalar ve yerleşik kurallar çerçevesinde kendi işleyişlerini kendileri düzenlemeli ancak toplumun kendilerinden etik değerlere saygılı bir düzey beklediği dikkate alınmalı bu anlamda kamu adına, kamu yararı gözetilen müdahaleler kabul edilmelidir.

- Kitle iletişim araçları, buldukları toplumun çeşitliliğini yansıtmalı, toplumun bir kesimini şok edici görüşlere dahi yer vermemelidir.

- Bilgi ve haber aktarımında gerçeklik, doğruluk, kesinlik, objektiflik, dengelilik ilkelerini vazgeçilmez kabul etmeli, bu alanda mesleki standartlar geliştirilmelidir.

- Müstehcenlik, din istirmacılığı gibi kavramların yayılmasına aracılık etmemeli, toplumsal etiği ve evrensel değerleri gözetmelidir.

- Kültür ve sanatın yayılmasını önemsemelidir.

- Şiddeti teşvik eden, toplumsal karmaşaya ve suça yol açabilecek öğeleri dışlamalı, toplumda kültürel ve siyasal bakımdan azınlık kalanları incitmemelidir.

- Yayın alanında ifade özgürlüğünün ve diğer hakların korunması yönünden örgütlülüğü önemsemeli, basın konseyleri, sendikalar, Ombudsman gibi örgütlenme modellerini güçlendirmelidir.

Sonuç ve Öneriler :

Bir ülkede basın alanında çoğulcu ve özgürlükçü bir düzenlemenin sözkonusu olabilmesi için basın kuruluş ve çalışmalarını düzenleyen sistem aşağıdaki ilkelerden vazgeçemez.

a) Basın kuruluşlarının herhangi bir ön izin alma koşuluna bağlı olmaksızın kurulabilmesi mümkün olmalıdır.

b) Basın alanını meslek olarak seçmek için herhangi bir önkoşul olmamalıdır.

c) Basın kuruluşunun kendi isteği dışında yayın yapması sonucunu doğurabilecek hiçbir zorlama ve baskı olmamalıdır.

d) Düşünce açıklama eleştiri gibi yayın faaliyetleri yayın sonrası kovuşturma konusu olmamalıdır.

e) Basın kuruluşlarının ilettikleri haber ve yorumların herhangi bir ön denetim uygulamadan serbest dolaşımı sağlanmalıdır. Serbest dolaşımın sağlanmasının koşulları ise, genel hatlarıyla üç öğeden oluşur. Bunlar sırasıyla;

* Olaya serbestçe ulaşma ve haberi, bilgiyi elde etme özgürlüğü,

* Olayı aktarma özgürlüğü,

* Haberi alma, habere kavuşma özgürlüğüdür.

Basın özgürlüğü kavramı, dünyadaki son gelişmelerle birlikte yine bir küresel kazanmaktadır. Bir ülkede yaşayan insanlara yapılanlar, insan hakları çerçevesi altında tüm dünyanın sorunu sayıldığı gibi temel insan haklarından ifade ve iletişim özgürlükleriyle yakından bağlantılı olan basın özgürlüğü de evrensel bir sorun sayılabilmektedir.

Özgürlükçü demokratik bir düzende devletin kitle iletişim araçlarıyla olan ilişkisi yalnızca basının özgürce çalışabilmesi için gerekli yasal şartları ortamı sağlamasıyla belirlenir. Gerekirse basında çok sesliği korumak için adil, eşitlikçi olmak ve ideolojik davranmamak koşuluyla ekonomik destekte sağlayabilir. Bunun ötesinde bu yayınların içeriği konusunda baskı ve yönlendirmede bulunamaz, yayınlara herhangi bir sansür getiremez. Devlet, her düşünce ve fikrin kamuoyuna serbestçe ulaşmasını sağlamakla yükümlüdür.

5. KOMİSYON
ÇOCUK, GENÇLİK VE ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK YAYINCILIK
KOMİSYONU

BAŞKAN

Yrd.Doç.Dr. Zeki Gürel
Çocuk Ed. Birliği

BAŞKAN YRD.

Nazan Özenç UÇAK
TKD

RAPORTÖR

Nurhan NANEÇİ
Milli Kütüphane Başkanlığı

RAPORTÖR

Serpil URAL
Serbest (yazar/çizer)

ÜYE

Prof.Dr. Mübeccel GÖNEN
H.Ü. Çocuk Gelişimi ve
Eğitimi Bölümü

ÜYE

Öğr.T.Gör. Ayşe TURLA
G.Ü. Mesleki Eğit. Fak.
Çocuk Gelişimi (Okul öncesi)

ÜYE

Özkurt ÇETİN
SHÇEK Genel Müdürlüğü

ÜYE

Hatice ŞENGÜL
Kültür Bakanlığı
Kütüphaneler Genel Müd.

ÜYE

Ebubekir ERDEM
Basın Yayın Birliği

ÜYE

Kubilay ÇEPE
Gençlik ve Spor Gen. Müd.
Gençlik Hizmetleri
Dairesi Başkanlığı

ÜYE

Fikret GÖKÇE
T. Sakatlar Konfederasyon
Teş. Sek.

ÜYE

Ömer Faruk UYSAL
Başbakanlık
Özürlüler İdaresi Başkanlığı

ÜYE

Yrd.Doç.Dr. Mesude ATAY
H.Ü. Çocuk Gel. Eğ. Böl.
Özel Eğitim Anabilim Dalı

ÜYE

İbrahim ELİBAL
Altı Nokta Körler Derneği

ÜYE

Dudu KÜTÜK
Körler Federasyonu

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

5. Komisyon : Çocuk Gençlik ve Özürlülere

Yönelik Yayıncılık

Komisyon Raporu

Çocuk ve gençlere yönelik yayınlar kısa ve uzun hikayeler, masallar biyografiler, fen kitapları ve müracaat eserleri, şiirler, tiyatro oyunları, romanlar, resimli kitaplar ve çizgi romanları içerirler.

Bu kitaplar çocuğun ilgi ve ruhsal ihtiyaçlarını (güven, sevmeye, sevilme, başarma, bir grubun üyesi olma, değişiklik, öğrenme, estetik) karşılaması, herşeyden önce zevkle okunması gerekir. Çocuğun sevmediği bir eser klasik bile olsa iyi bir eser değildir.

Çocuk ve gençlik yayınlarıyla ilgili olarak komisyonumuz, problemleri ve yapılması gerekenleri maddeler halinde şu şekilde tesbit etmiştir.

1. Yayınlar hedef kitlenin ruhsal ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmalı ve yayınlanmalıdır.

2. Yayınlar hazırlanırken, basılırken ve dağıtımı esnasında, kütüphanelerde hizmete sunumlarında hedef kitlenin biyolojik ve sosyal yaşı dikkate alınmalıdır.

3. Hedef kitle içerisindeki özel eğitimi gerektiren grup için özel olarak yayın yapılmalı, bu konuda devlet bizzat görev almalı, teşvik edici olmalıdır(Özel eğitimi gerektiren çocuklarda kitabın önemiyle ilgili olarak Prof. Dr. Mübeccel Gönen'in "Özel Eğitim Gerektiren Çocuklarda Kitabın Önemi" başlıklı yazısı dikkate alınmalıdır. Bilge Dergisi, Bahar 1998 s. 68-70.).

4. Hedef kitle için yapılacak yayınlarda bir standart belirlenmeli ve buna mutlaka uyulmalıdır.

5. Çocuk kitaplarının dili, çocuğun dil gelişimine katkı sağlayacak özellikte olmalıdır.

6. Çocuk edebiyatında pornografik yayınlara yer verilmemelidir.

7. Çocuklar için yapılan yayınlarda şiddet unsuru bulunmamalıdır.

8. 30 Haziran 1927 tarih ve 1117 sayılı "Küçükler Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu" yeniden gözden geçirilmeli ve güncelleştirilmelidir.

9. Çocuk yayınlarında ideolojinin yeri olmamalıdır.

10. Yapılacak yayınlar çocuklarımızı ve gençlerimizi iyi insan, iyi vatandaş olabilmek noktasında uyarlamalı, güdülemelidir.

11. Çocuk yayınlarını tavsiye mekanizması olarak görev yapan Talim Terbiye Kurulu'nun bu işin uzmanlarıyla takviye edilmesi gerekmektedir.

12. Görsel ve basılı yayınlarda çocuk kitaplarının tanıtımı yapılmalıdır. Çocuklar için yapılan yayınlarda çocuk kitaplarının tanıtımına olabildiğince çok yer verilmelidir.

13. Çocuk yayınları kılavuzu hazırlanmalıdır. Bu kılavuzda çocuk yayınları belli bir kıstasla tanıtılmalıdır. Bugüne kadar yayınlanan bütün çocuk kitaplarının tanıtımı yapılmalı, bundan sonra çıkacak yeni yayınlarla ilgili olarak da enaz iki ayda bir çocuk yayınları kılavuzu hazırlanarak ilgili bir bakanlık tarafından periyodik olarak yayınlanmalıdır(Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı bu konuda üzerine düşeni yapmalı, ilgili gönüllü kuruluşlar bu konuda aktif olarak çalışmalı, yayınevleride kendi çıkarttıkları çocuk yayınları için yılda iki defadan az olmamak üzere bir çocuk yayınları kataloğu hazırlayıp yayınlanmalıdır). Bu konuda Yrd. Doç. Dr. Zeki Gürel'in Atatürk Kültür merkezi tarafından yayınlanan bilge Dergisi'nin 2. sayısında yer alan "Çocuk Yayınları Kılavuzuna İhtiyacımız Var" başlıklı yazısı ilgililere rehberlik yapabilir. (Bilge, Bahar 1995, Yıl 1, Nu. 2, s. 80-86.)

14. Mevcut kitapların değerlendirilerek ödüllendirilmesi, açılacak yarışmalarla da yeni yayınların teşvik edilmesi ve tanıtılması, bu

ödüllendirme işinin sürekli olarak yapılması ve geleneksel hale getirilmesi gerekmektedir.

15. Okuma alışkanlığının yaygınlaştırılmasında fert ve kurumlar üzerine düşeni yapmalıdır. Kurumlar düzenledikleri etkinliklerle konuyu gündemde tutmalıdırlar.

16. Biyografiler, fen kitapları, danışma kitaplarının hazırlanmasında ve basılmasında çocukların yaş ve gelişim özellikleri göz önüne alınmalıdır.

17. Türk ve dünya edebiyatından klasikler her yaş grubu için uyarlanmalı, bu yapılırken eserlerin edebilik açısından zarar görmesine göz yumulmamalıdır.

18. Yapılacak olan yayınlarda, bu kitabın hangi yaş grubuna hitap ettiği dışkapakta mutlaka yer almalıdır.

19. Okul öncesi çağı çocukları için, özel yayınlar yapılmalıdır. Bir yedi- yaş arasındaki çocuklar için hazırlanmış olan kitaplar "Resimli Kitaplar" adı altında toplanırlar. Resimli kitaplar yaşlara göre üç gruba ayrılır, bunların özellikleri :

1. İki-üç yaş grubu için hazırlanmış olanlarda; çocuğun tanıdığı cisimler, hayvanlar, oyuncaklar resimde yer alır, resimin altında da bunu açıklayan bir kelime veya kısa bir cümle bulunur. Bunlara genellikle ABC kitapları denilir. Bu tür kitapların son derece sağlam yapılı olması şarttır.
2. Dört-beş yaş grubu için hazırlanmış olanlarda konular basit ama bir hikaye özelliğine sahiptir. Tema bir soruyu cevaplamalı ya da çocuğun bilgisini pekiştirmeli, metin çok kısa, ciltleme de sağlam olmalıdır.
3. Altı-yedi yaş grubu için hazırlanan kitaplar ise iki gruba ayrılır:
 - a. Çocuğun kendi kendine okuyacağı eserler: Bu eserlerde kavram ve dil yönünden öncekilere göre gelişmiş hikaye ve masallar olmalı, metin kısa ve iri puntolu olmalıdır.

- b. Çocuğa okunacak eserler: Bu eserlerde metin uzunluğunun ve punto büyüklüğünün önemi yoktur. Çocuğun dikkat süresi uzamış olduğundan çok uzun hikayeleri bile kısım kısım dinleyebilir. Artık konu, olay ve karakterler önem kazanmıştır.

Okul öncesi çağı çocuklarına yönelek yayın; içerik, resimlendirme ve fiziksel özelliklerine göre değerlendirilir.

1. Resimli Kitapların İçerik Özellikleri

a. Yer ve Zaman

Olayın ne zaman ve nerede geçtiğidir. Zaman bir ya da birkaç yıllık tarihsel dönem bir mevsim ya da bir gün olabilir. Hikayenin yer ve zamanı açık ve inandırıcı olmalıdır.

b. Görüş Açısı

Hikayeyi kimin anlattığıdır. Yazar hikayenin birkaç yerinde karakterleri basitçe belirtmeyip onların düşüncelerini ifade edebilir. Hiçbir yorum yapmayıp sadece karakterlerin eylemlerini onlar için konuşturabilir. Eğer hikayeci birinci şahsın ağzından anlatıldıysa, ses tarafsız bir kimsenin ya da esas karakterindir. Bazen de yazar kitaptaki karakteri, tek yapar ve onunla özdeşleşir.

c. Karakterler

Esas karakterler genellikle kitapta tanıtılan ilk kişi olarak ayırt edilir. Karakterlerin davranışları ve konuşmaları; yaşlarına, cinsiyetlerine, yaşadıkları çevreye, ırklarına ve eğitimlerine uygun olmalıdır. Çocuk izlemekte güçlük çekeceği için, öyküde dörtten fazla karakterin olmaması uygundur.

Karakterler; çocuklar, yetişkinler, hayvanlar, eşya ve makineler olarak gruplandırılabilir.

d. Konu

ABC kitaplarında konu veya olaydan sözedilemez. resimli itaplarda konular; ciddiden komik olanlara, gerçekçiden hayali olanlara, hatta bunların karışımına kadar değişebilir, önemli olan fikir ve duyguların çocuk dünyasını yansıtmasıdır. Konu resimsiz olarak da bir değer taşıyacak güçte olmalıdır. Yazar, ilk olarak olay yerini ortaya koymalı, ondan sonra gelişme ve hızı sağlamak için konuda çatışma, zıtlık ya da sorun olmalı, sonunda kesin bir sonuçlanma bulunmalıdır.

e. Tema

Çocuk yayımlarında tema açık ve belli olmalıdır. Genellikle görülen temalar; aile, yurt, ulus, doğa ve yaşama sevgisi, güzelliğe karşı bağlılık, başkalarına karşı nazik, saygılı ve dürüst olmanın yararlılığı, cesurluğun, kahramanlığın, özverinin değeri, kişisel girişimin önemi, gelenek ve göreneklere karşı bağlılık ve duyarlılıktır.

f. Üslup ve Dil

Yüksek sesle okunan bu kitapların basit ve kısa anlatımının dışında kulağa hoş gelen ritmik bir havası olmalıdır. Hikaye; sözcük hazinesinin zenginleştirilmesi, anlatımının dili somut olmalı, gramer bakımından düzgün cümlelere sahip olmalıdır.

2. Resimli Kitapların Resimlendirme Özellikleri

Çocuk kitapları yalnız resimli, çok resim az yazılı, az resim çok yazılı olabilirler; fakat hiçbir zaman resimsiz olmamaları istenir. Çizim; çocuğun dünyası, ruhsal yapısı ve zihinsel gelişimi gözönüne alınarak yapılmalıdır. Çocuklar metinden anlayamadıklarını resimleri okuyarak anlayabildiklerinden, resimler hareket ve anlatım gücü taşımalıdır.

Resimin ait olduğu metnin yanında yer alması da çok önemlidir.

Çocuk için renk ikinci planda gelmektedir, çünkü çocukların ilk aradıkları özellikler, çizgilerin hikayeyi ifade edecek güçte olup olmadığıdır. Rengi siyah ve beyaza tercih ederler.

3. Resimli Kitapların Fiziksel Özellikleri

Bu konu, kitabın büyüklüğü, ciltleme, kağıt ve baskı açılarından ele alınabilir.

Resimli kitapların büyüklüğü "iki kucak genişliği" olarak tanımlanır.

Küçük çocuklar büyük boy kitapların yanısıra minyatür kitaplardan da hoşlanmaktadırlar. Çocuklar sevdikleri kitapları her yere taşımak istediklerinden kitapların hafif ve büyük boyda olmaları gerekir.

Çocuk kitabında cildin sağlam olması gerektiğinden, mukavva veya bezden kaplar ve dikiş yolu ile ciltleme tercih edilen şekillerdir.

Kağıt

Çocuk kitabının kağıdı kolayca yırtılmayacak cinsten olmalı, hatta karton ve mukavvadan yapılmalıdır. En iyi kağıt, ağır gramajlı olan birinci hamur kağıttır. Baskıda puntolar önemlidir. Resimli kitaplarda puntoların çok büyük olması gerekmez.; fakat 14-16 arası punto büyüklüğü en uygun olanıdır.

Sayfa düzeninde; resimlerin yerleştirilmesine, satır arası boşluklarının sık olmamasına, sayfanın yazı ile dolu olmamasına dikkat edilmelidir.

Okulöncesi çağı çocuklarına yönelik yayıncılığın ilkeleri şöyle olabilir:

1. Basılacak kitapların fiziksel ve içerik özellikleri yönünden anlatılan özelliklere uygun olmasına dikkat etmek.
2. Nitelikli çocuk kitapları hazırlanmasını sağlamak için eğitici, yazar, editör ve ressam ile işbirliği yapmak.
3. Ticari amaçlardan fedakarlık yapmak.
4. İyi kitabı basmak için telif ücretinden kaçınmamak.

20. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bünyesindeki gençlik merkezlerinde ve bu müdürlüğün düzenledikleri kamplarda çocukları ve gençleri okumaya özendirici programlara ağırlık verilmeli.

21. Yayın derleme kanununda bir değişiklik yapılarak çocuk yayınlarından sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları kütüphanelerine yayın akışı sağlanmalıdır.

22. Korsan yayıncılık önlenerek çocuk ve gençlik yayını yapan yayınevlerinin, yazar ve çizerlerin hakları korunmalıdır.

23. Telif Hakları Yasası'nda yapılacak düzenleme ile çocuklar için yapılacak yayıncılık özendirilmelidir.

24. Çocuk ve gençlik yayınlarının piyasadan alınarak kütüphanelere kazandırılmasında Kültür Bakanlığı tarafsız adil ve cömert davranmalıdır.

25. Çocuk kütüphanelerinin sayısı ve nitelikleri artırılmalı, gezici kütüphanelerle kütüphane hizmetlerinin ulaştırılmadığı vatan sathı bırakılmamalıdır.

26. Çocuk kütüphaneleri halk kütüphaneleri içinde veya ayrı binalarda hizmet verebilmektedir. Çocuk ve gençlere hizmet veren kütüphanelerin bazı özelliklere sahip olması gereklidir. Bunlar:

- a) Kütüphane içindeki donanım çocukların ölçülerine uygun ve ergonometik olmalıdır.
- b) Bina içinde seçilecek renklerin canlı, pano ve resimlerin renkli ve çekici olmasına özen gösterilmelidir.
- c) Kütüphane binalarının tasarlanmasında, özürülü kullanıcılar için gerekli kolaylıklar oluşturulmalıdır.
- d) Çocuk ve gençlere kitap seçerken sadece eğitici olması değil, eğlendirici, yönlendirici ve sanat değeri olmasına dikkat edilmelidir. Beceri kazandıracak veya hobilerini geliştirecek yayınlar seçilebilmelidir.

- e) Koleksiyonun sık sık gözden geçirilerek güncelleştirilmesi gereklidir.
- f) Görme engelli kullanıcılar için ayrı bir koleksiyon hazırlanmalıdır.
- g) Çocukların ve gençlerin büyük bir kısmı okula devam etmektedir. Bu nedenle çocuk kütüphanelerinin yanı sıra okul kütüphanelerine de gereken önem verilmelidir. Ülkemizde en çok ihmal edilen kütüphane türü olan okul kütüphanelerinin geliştirilebilmesi ve etkili kullanımının sağlanması için Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür Bakanlığının işbirliğini artırması gerekmektedir.
- h) Çocuk ve okul kütüphanelerine kitap dışında görsel işitsel araç gereç sağlanmalıdır. Özellikle bu merkezlerde bilgisayar kullanımı yaygınlaştırılarak, eğitici ve eğlendirici programların alınması kullanıcı sayısını arttıracak, bilgisayar kullanma alışkanlığının oluşmasına yardımcı olacaktır.
- ı) Çocuk kütüphanelerinde masal ve şiir okuma saatleri gibi farklı etkinlikler düzenlenmelidir.
- i) Bu merkezlerde çalışacak kişilerin kütüphaneci olması gereklidir.
- j) Çocuk ve gençlere hizmet verecek kütüphanecinin bu kullanıcı gruplarının ruhsal ve bedensel gelişimleri konusunda bilgi sahibi olmaları beklenir. Ayrıca bu kütüphanecilerin çocuk ve genç edebiyatına hakim olmaları gereklidir. Bu alanda eğitim veren kurumların konuyla ilgili derslere eğitim programlarında yer vermeleri önemlidir.

27. Kütüphanelere personel atama yönetmeliği ihtiyaca cevap verebilecek şekilde düzenlenmelidir.

28. Kütüphaneler bünyesinde özürllülere hizmet verecek birimlerinde kurulması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

29. İlköğretim okullarında mümkünse bazı derslerin kütüphanelerde yapılması sağlanmalıdır. Hatta bu okullarda programa "Okuma Saati" adıyla bir ders konulmalıdır.

30. Kız meslek liselerinde, anadolu öğretmen liselerinde ve üniversitelerin ilgili bölümlerindeki "Çocuk Edebiyatı dersinin" haftalık ders sayısı arttırılmalıdır. Üniversitelerin Türk dili ve edebiyatı bölümlerine ve öğretmenlik formasyonu veren birimlerine çocuk edebiyatı dersi konulmalıdır. Üniversitelerimizde farklı disiplinlere devam eden öğrencilerin ilgili bölümlerden çocuk edebiyatı dersini almaları sağlanmalıdır. Mastır ve doktora seviyesinde de çocuk edebiyatı dersi okutulmalı, bu sahada tezler yaptırılmalıdır.

31. Çocuk yayınlarıyla ilgili olarak kurslar açılmalı, bu konuda akademisyenler başda olmak üzere ilgililere yurt dışı burs imkanları sağlanmalıdır. Bununla birlikte çocuk yayınlarıyla ilgili uluslararası toplantılara Türkiye'ninde katılması ve katılımcılara maddi destek sağlanmasıda gereklidir.

32. Çocuk yayınlarında bibliyografik künyeyi oluşturan bilgilerin, bilginin ana kaynağında (dış kapak, iç kapak, öncelikler sayfası ve sonluk) tam ve eksiksiz yer alması gerekmektedir. Bununla birlikte her yayına ISBN ve ISSN numaralarının mutlaka alınması gerekmektedir.

33. Dünya edebiyatından seçmeler yapılarak, bu eserlerin çocuklarımızla buluşması sağlanırken, Türk edebiyatından yapılacak bir seçkininde değişik dillerde yayınlanması sağlanmalıdır. Böylece kültürler arası geçiş ve etkileşim sağlanmalıdır.

34. Çocuk ve gençlik yayınlarında Türk dünyasının edebiyat eserlerinede yer verilmelidir. Bunun içinde:

- a. Türk dünyası çocuk dergisi çıkarılmalı,
- b. Türk dünyasından çocuk kitapları Türkiye'de yayınlanmalı,
- c. Türkiyeli sanatçıların eserlerinin Türk dünyasında yayınlanması, tanıtımı ve dağıtımı yapılmalıdır.

ç. Yapılacak kültür anlaşmaları çerçevesinde çocuk ve gençlik yayınları konusunda ortak hareket edilmelidir.

35. Her sene bir çocuk edebiyatı yılı hazırlanarak yayınlanmalıdır. Bu yılın yayınlanmasında da Kültür Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı maddi destek sağlamalıdır.

36. Milli Kütüphane bünyesinde "Çocuk Kitapları Bölümü" açılmalıdır.

37. Çocuk kitapları haftasında (Kasımın ikinci haftası) ve 23 Nisan haftasında çocuk yayınlarıyla ilgili etkinlikler düzenlenmeli, çocuka edebiyatı sempozyumları yapılarak bunlar gelenek haline getirilmelidir.

Sonuç olarak çocuk ve gençlik yayınları bu hedef kitleyi ciddiye alan insanlar için geleceğin şekillenmesi konusunda üzerinde titizlikle durulması gereken bir husustur. Bu konuda hiçbir fedakarlıktan çekinmemek, ciddiyetten, edebilikten, bilimsellikten uzaklaşmamak gerekmektedir.

Bunun içinde, başta devlet kurum ve kuruluşları olmak üzere çocuklara yönelik yayın yapacaklar mutlaka bir "Çocuk Yayınları Kurulu" oluşturmalı, bu kurullar çocuk kitap önerilerini, siparişleri değerlendirmelidir. Bu kurullarda hedef kitlenin özelliği gereği konunun uzmanları mutlaka bulundurulmalıdır. Bu kurulların seçiminde siyasi endişeler yerine ilmin rehberliği esas alınmalıdır.

Uzmanlardan kastımız çocuk edebiyatçısı, çocuk gelişim ve eğitimi, pedagoğ, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, kütüphaneci, çocuk kitabı yayıncısı, yazarı ve ressamıdır. Bu sahada faaliyette bulunan sivil toplum örgütleri (Çocuk Edebiyatçıları Birliği Derneği, Çocuk Yayıncıları Derneği vb.) de birer temsilci ile ilgili kurullarda temsil edilmelidir.

Çocuk ve gençlik yayınları konusunda sağlıklı bir gelişme için bu işi takip edecek, bu sahanın çalışanlarına danışmanlık yapacak, olanaklar hazırlayacak, akademik çalışmalarını yürütüp yönlendirecek bir "Çocuk Edebiyatı Enstitüsü" mutlaka kurulmalıdır.

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

5. KOMİSYON ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK YAYINCILIK

ALT KOMİSYON RAPORU

Globalleşme sürecinde yaşadığımız bu çağda, sık sık özel olarak kullandığımız demokrasi, eşitlik ve insan hakları gibi değerler, özür-lü bireylerinde diğer bireyler gibi toplumsal yaşama katılmaları greğini bir değer yargısı olarak ortaya çıkarmaktadır. Özürlü bireylerin top-lumsal yaşama atılımları, kalkınmış ülkelerin örneklerinde gö-rülebilmektedir. Ancak; ülkemizde mevcut duruma baktığımızda ulusal gelirin yalnızca 10000'de dördü özürlüler için harcanırken, nüfusun % 10'unu özürlüler oluşturmasına karşın, eğitim oranını % 2,5 olması gibi bir takım veriler, toplumsal bir faciannın yaşandığına dair dikkat çekici ipuçlarını ortaya koymaktadır.

Özürlü bireylerin gereksinimlerinin karşılanması tarihsel süreç içinde bir değer yargısı olarak farklı boyutlarda her zaman var olmuştur. Pek çok ülkenin gelişme sürecinde yaşadıkları deneyimlerin sonucunda özürlü bireylerin gereksinimlerinin karşılanmasının bu bi-reylerin ailelerinin gereksinimlerinin karşılanmasıyla iç içe olduğu ve bu bireylerin toplumla bütünleştirilmesinin ön koşulunun ailelerin ve bi-reylerin gereksinimlerinin belirlenerek karşılanmasından geçtiği gerçeği ortaya çıkmıştır (Robinson at all, 1988, Smith 1988; Wade and Moore, 1987; Labregare 1992).

Özürlü bireyler ve ailelerinin gereksinimlerinden söz ederken aslında toplumun tümünün gereksinimlerinden söz edilmektedir. Çünkü; bu sorunlara yönelik üretilecek politikalar ve uygulamalar yalnızca engelli bireyleri değil her zaman engelliler grubuna katılma riski içinde olan, potansiyel engellilerin yani toplumun diğer bireylerinin de sorunlarını kapsamaktadır.

Bilindiği gibi ülkeler belirledikleri ulusal politikalar doğ-rultusunda, toplumsal yaşamın yapılandırılması için bir eğitim sü-recinden geçerler. Bu sürecin başlangıcı, diğer bir deyişle formal eğ-

ğitimin başlangıcı, doğum öncesi dönemden itibaren ele alınmaktadır (Peterson, 1988). Eğitim politikalarının uygulanabilirliği ve hayata geçirilecek politikalara işlevsellik kazandırılmasında yayınların, yazılı materyallerin etkin bir rol oynadığı bilinmektedir. Bununla birlikte, doğal olarak politikaların yaşama geçirilmesinde pek çok zorluklar ortaya çıkmaktadır (Hulnick and Hulnick, 1989; Mike and Scott, 1993; Kross, 1970). Bu zorlukların kontrol edilebilmesi için idealize edilen politikaların uygulanabilmesinde özürülere yönelik basında materyal ya da yayıncılık yalnızca özürlü grubun değil, toplumun tüm bireylerini kapsayan hedeflere sahip olmalıdır. Ayrıca; toplumun değer yargılarının oluşmasında yayıncılığın önemli bir rolünün olduğu bilinmektedir. Ancak ülkemizde özürlü bireyler ve onların gereksinimlerine ilişkin değer yargıları çok yavaş oluşmaktadır. Bunun göstergesini ise bu alanda yapılan yayıncılıkla ilgili çalışmaların sınırlılıkları ile vurgulamak mümkündür.

Bu rapor ile, özürülere yönelik yayıncılıkta ki olası hedeflerin mevcut durumu ve özürülere yönelik yayıncılıkta etkin politikaların üretilebilmesi için önerilerin tartışmaya açılabilceği umut edilmektedir.

Toplumsal bilinçlenmeye yönelik yayınlarda, hedef kitle toplumun tüm bireylerini kapsayıp üç temel sürece yönelik yayınlar önem kazanabilir.

Bu süreçler özürülüğe yönelik;

I. Tanı Öncesi Dönem

II. Tanı Süreci

III. Tanı Sonrası Süreç

I. Tanı Öncesi Dönem

Toplumun potansiyel özürlü olarak kabul edildiği bir görüşle, özürülülüğün oluşmasını engellemeye yönelik özürülülüğe karşı önlem almayı hedefleyen, toplumu bilgilendirici çeşitli broşürler, kitaplar ve süreli yayınlar bu sürece hizmet edebilecektir. Bu süreçte, özürlü bi-

reylerin özelliklerini tanıtıcı ve toplumsal kaynaşmaya yönelik yayınlar önem kazanmaktadır. Ülkemizde tanı öncesi döneme hizmet eden yayıncılıktan çok sınırlı bir şekilde bahsetmek mümkündür.

II. Tanı Süreci

Özürlü bireyin aileye katılım sürecinde, yayın dünyasında özellikle ailelerin kolay ulaşabileceği ayınlara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle özürlü çocuğun bakımı, eğitimi ve rehabilitasyonuna ilişkin bilgilendirici el kitapları süreli yayınlar, broşürler yayıncılık alanında yerlerini almalıdır. Diğer taraftan özürlülere yönelik yasal haklara ve yeni düzenlemelere ilişkin yayınların kitaphevlerinin raflarında yer alması önem kazanmaktadır. Ancak yine bu sürece hizmet edebilecek yayınlar yok denecek kadar azdır.

III. Tanı Sonrası Süreç

Özürlü bireylerin aile ve toplumun bir parçası olarak yaşamını sürdürdüğü bir süreçtir. Bu süreç erken eğitim programlarında, mesleki rehabilitasyona kadar, özürlü bireylerin tüm gereksinimlerine cevap verebilecek yayınları kapsar. Özellikle teknolojik gelişmelere bağlı yayınların ulaşılabilirliği, kütüphanelerin gereksinimlerine cevap verebilecek şekilde düzenlenmesi önem kazanmaktadır. En fazla yayın çeşitliliğine ihtiyaç duyulan bu dönemde özellikle eğitim ve öğretime yönelik yayınlarda büyük eksiklikler duyulmaktadır. Örneğin; görme engelliler için çıkarılan süreli yayınlar çok sınırlıdır. Sivil örgütler ve çeşitli kuruluşlar tarafından birkaç sesli dergi çıkarılırken SHÇEK "Gören Ses" adlı dergi ile bir saatlik kaset halinde, üç ayda bir görme engelli okuyucuya ulaşabilmektedir. Braille olarak çıkarılan tek dergi ise Körler Federasyonu tarafından çıkarılan "Ufkun Ötesi" adlı dergidir. Bu dergiye periyodik özellikler kazandırmak ise oldukça güç koşullar altında olmaktadır. Bugün ülkemizde Braille ile çıkarılan günlük gazete bulunmamaktadır. Benzer şekilde fiziksel engelli bireylerin yayınlardan yararlanabileceği düzenlemeler son derece sınırlıdır. Kitap sayfası çevirmeye engeli olan bireyler için bilgisayarın dokunmatik özelliklerinden yararlanarak yayınların CD yüklemeleri ile kullanıma sunulması sağlanamamaktadır.

Özellikle çocuk ve gençlik edebiyatı başta olmak üzere, yazarların özürhüleri toplumsal yaşama katılımı için uygun temaları eserlerine almadıkları ya da son derece sınırlı bir şekilde ele aldıkları dikkat çekicidir. Özürlü bireylerin yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olduğu edebiyat eserlerinde etkin bir şekilde ele alınamamaktadır.

ÖNERİLER

Başta özürhüleri olmak üzere, özürhüleri ailelerinin ve toplumun tüm bireylerinin özürhüleri konusunda bilgilendirilmesi için, kütüphanelere çok büyük sorumluluk düşmektedir. Kütüphanelerde özürhüleri ile ilgili bilgilendirici, yönlendirici, eğitici ve yol gösterici kaynaklara yer verilmeli ve mevcutların sayısı artırılmalıdır. Kütüphanelerin mimari düzenlemeleri fiziksel engelli bireylerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmelidir. Braille ile baskı yapılması ya da yazılı materyallerin işitsel materyallere dönüştürülmesi ile özürhüleri bireylerin yayınlara ulaşabilmesini sağlayacaktır. Kütüphanelerde özürhüleri için özel multimedia CD programlarının üretilmesi sağlanabilir ve görme özürhüleri için geliştirilmiş olan konuşan bilgisayar programları türkçeleştirilip optik okuyucular sağlanabilir. Gezici kütüphanelerde özürhüleri ile ilişkin yayınlara özellikle yer verilerek, yayınlara ulaşabilmeleri sağlanabilir. Yayınevleri kitapları sınırlı sayıda basmakta ve özürhüleri ile ilişkin kitap ya da dergi basmaktan kaçınmaktadırlar.

Özürlülerin toplumsal yaşama katılımına ilişkin yapılan her türlü bilimsel araştırmanın sonuçlarının belli standartlarda yayınlanarak, kullanılabilirliğine yönelik bir banka oluşturulması, yapılan araştırmaların yayınlanabilmesi amacıyla alternatiflerin artırılması için özendirici tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Üniversitelerin ilgili bölümleri, özürhüleri öğrencilere yönelik eğitim-öğretim yayınlarını yeniden gözden geçirerek acil tedbirler üzerinde durmalıdır.

Yukarıda ilk kez tartışmaya açıldığı düşünölen konular üzerinde nitelikli araştırmalara acil olarak ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmalar sonucunda "Özürlüleri Yönelik Yayıncılıkta" ulusal bir politikanın oluşturulması ve kullanıma geçirilmesi önem kazanmaktadır.

KAYNAKLAR

Hulnick, M., Hulnick, R (1989) "Life's Challenges, Curse or Opportunity, Counselling Families of Persons with Disabilities".

Journal of Counselling and Development.

Dec.pp.166-199.

Krauss, M.W., Scott, M.M. (1993) "The Development of Individualized Service Plans; Roles for Parent and Staff"

The Journal of Special Education. 27.1.

pp.82-106

Labregere, A., (1992) Çev. Doğan, Ö., Engelli Gençler İçin Aktif Yaşam, Kök Yayıncılık Ankara.

Minke, K.M., Scott, M.M. (1993) "Development of Individualized Family Service Plans; Roles for Parent and Staff"

The Journal of Special Education. 27.1.

pp.82-106.

Robinson, CC, Backman, P.C. (1998), "Parent Involvement in Early Childhood, Special Education" in (ed). Jordan, J.B., Gallagher, J.J., Hutingner, P.L., Karnes, M.B. Early Childhood Special Education. Birth to Three. ERIC, USA.

Smith. B.J. (1998) "Early Intervention Publicly, Past, Present and Future in (ed.). Jordan, J.B., Gallagher, J.J., Hutingner, P.L., Karnes., M.B. Early Childhood Special Education. Birth to Three. ERIC, USA.

Wade, B., Moore, M. (1987) Special Children. Special Needs Provisions in Ordinary Classrooms. Roberts Royce Ltd. U.K.

6. KOMİSYON
YAYINCILIKTA YENİ UFUKLAR: ELEKTRONİK YAYINCILIK VE YA-
YINCILIK EĞİTİMİ KOMİSYONU

BAŞKAN

Yrd.Doç.Dr. Mehmet Emin KÜÇÜK
H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü

RAPORTÖR

Dr. Özlem BAYRAM
A.Ü. D.T.C.F.
Kütüphanecilik Bölümü

ÜYE

Ali CAN
Kültür Bakanlığı
Kütüphaneler Genel Müd.

ÜYE

Erhan ERKAN
Kültür Bakanlığı
Milli Kütüphane Başkanlığı

ÜYE

Dr. Ümit KONYA
İstanbul Üniversitesi
Kütüphanecilik Bölümü

ÜYE

Münevver TONTA
Koç Üniversitesi

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ

6. Komisyon : Yayıncılıkta Yeni Ufuklar : Elektronik

Yayıncılık ve Yayıncılık Eğitimi

Komisyon Raporu

I. GİRİŞ

Komisyon Üyeleri :

Y.Doç. Dr. Semra AKDEMİR, Anadolu Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Dr. Özlem BAYRAM (Yazman), A.Ü. DTCF Kütüphanecilik Bölümü

Ali CAN, T.C. Kültür Bakanlığı, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü

Erhan ERKAN, Milli Kütüphane

Dr. Ümit KONYA, İstanbul Üniversitesi , Kütüphanecilik Bölümü

Y.Doç. Dr. Mehmet Emin KÜÇÜK (Başkan), Hacettepe Üniversitesi, Kütüphanecilik Bölümü

Münever TONTA, Koç Üniversitesi

Amaç : Dördüncü Ulusal Yayın Kongresi kapsamında oluşturulmuş olan bu komisyonun amacı; konuyla ilgili sorunları ve beklentileri ortaya koyarak, ulusal politikanın oluşturulmasına katkıda bulunmaktır.

Kapsam: Sözü edilen amaca ulaşmak için oluşturulan komisyon, üyelerinin ilgi alanları doğrultusunda çalışmalarını elektronik yayıncılık üzerine yoğunlaştırarak gerçekleştirme durumunda kalmıştır. Dolayısıyla yayıncılık eğitimi alt başlığı, komisyonun çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Kavramlar

Elektronik yayın : Sayısal , optik ve manyetik ortamlarda üretilen ve elektronik ortamda kullanılan (gerektiğinde basılı hale dönüştürülebilen) bilgi kaynaklarıdır.

Elektronik arşiv: Uzun süreli saklanmasına gerek duyulan elektronik formattaki bilgilerin toplandığı ve erişimlerinin sağlandığı veri tabanıdır.

Elektronik kütüphane : Elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarının seçimi, sağlanması, depolanması ve depolanan bilgileri, düzenlemiş olduğu erişim mekanizmaları aracılığıyla kullanıcılarının hizmetine sunan bilgi merkezleridir.

II. ELEKTRONİK YAYINCILIĞIN GELİŞİMİ

İlk elektronik yayıncılık denemelerinin temel aracı olan elektronik posta (e-posta) 1970'lerin başından beri akademik çevreler tarafından kullanılmaktadır. Günümüz literatürü incelendiğinde elektronik dergilerin yakın gelecekte basılı dergilerin yerini alabileceği yorumu yaygın bir bilimsel kestirme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kestirimin kaynağı çok geriye uzanmamaktadır. Elektronik yayıncılığın gelişim çizgisi genel olarak dört başlık altında incelenebilir:

Proje olarak yürütülen çalışmalar: 1976 Yılında elektronik dergi gereksinimlerine yönelik araştırma ve geliştirme çalışmalarını kapsayan projelerin ilki EIES (The Electronic Information Exchange System) adını taşıyordu. İkincisi ise 1980-1984 arasında yürütülen BLEND (The Birmingham and Logghborough Electronic Network Development Project) Projesi olmuştur. Her iki projede de temel hedefin basılı dergilerin işlevlerini yerine getirecek elektronik kaynaklar üretmek olduğu anlaşılmaktadır.

Ticari girişimler : Proje kapsamında çıkarılan dergilerin yayın hayatı kısa sürmüştür. Sonraki evrede kar amaçlı başlatılan çalışmalar çoğunlukla indeks ve öz dergilerinin elektronik ortama aktarılması bi-

çiminde olmuştur. 1980'li yılların da başından itibaren Elsevier gibi bazı yayınevleri bibliyografik veri tabanları (DIALOG, BRS, NLM, STN, ORBIT gibi) üzerinden dağıtımını yaptığı elektronik dergilere erişimi sağlamaktadır. 1992 Yılında 2500 dergiye (magazinler, gazeteler ve diğer dergiler) on-line (çevrimiçi) olarak erişilebilmekteydi. Özellikle iş dünyası mali bilgilere erişim için bu alana para aktarmaktan kaçınmıyordu.

1988 yılında gerçekleştirilen ADONIS projesi ile optik depolama sistemlerinin de elektronik dergi dağıtım piyasasındaki yerini aldığına tanık oluyoruz. Bu proje ile 72 yayınevine ait 650 biomedikal dergi basıldıktan sonra CD-ROM'larda dağıtım yapılmıştır.

Tam metin (Full text) erişim : Bibliyografik veri tabanları desteği ile elektronik kaynaklara tam metin erişiminin sağlanması özellikle akademik çevreler için önemli ancak pahalı bir gelişme olarak adlandırılır. Bunun yanında bilim dünyasında araştırmacıların kendi aralarında bilimsel yazışmalar yaparak iletişim kurmaları elektronik yayıncılığın çekirdeğini oluşturmaktadır. Bilimsel dergilerin duyuru panoları/ilanları (bulletin board) ise akademik çevrelerdeki ilk uygulama kabul edilebilir. Ancak 1991 yılında HEPATH (High Energy Physics Theory) adlı derginin elektronik ortamda yayımlanması ile daha önemli bir adım atılmıştır. Çünkü bu dergide yayınlanan makalelere tam metin erişim sağlanabilmektedir. 2000 Yılına kadar mevcut dergilerin % 25-30'nun elektronik ortama aktarılması planlanmaktadır.

Hypertext erişim: Amerika ve İngiltere'de kuruluşların önceleri kendi aralarında (WAN: Wide Area Networks) ve kuruluş içinde mini bilgisayarlarla oluşturdukları ağların (LAN: Local Area Networks) yaygınlık kazanmasıyla elektronik bilgi alışverişinin arttığını görüyoruz. Ancak başlangıçta doğa bilimlerinde ve özellikle mühendislik alanlarında gerçekleştirilen elektronik dergi uygulamalarının 1990'lı yıllarda sosyal ve beşeri bilimleri de kapsadığını görüyoruz. 1994'lü yıllardan itibaren İnternet üzerinde grafik, fotoğraf vb. her kapsamdaki makale metinlerine erişim için standart tekniklerin kullanılması olanağı doğdu.

ACROBAT, SGML gibi arayazılım ve görüntü dosyalarının kullanımını bu tür metinlere erişimi hızlandırmaktadır. 1996 yılında Elsevier, Springer ve Academic Press tarafından yayımlanan çok sayıda bilimsel,

teknik ve tıbbi dergi (Business Week, Time, The Wall Street Journal ve USA Today gibi popüler dergilerin yanısıra) bütünüyle elektronik ortamda yayımlanmaya başlamıştır.

Günümüzde bilginin depolandığı elektronik ortamlar çeşitlilik kazanmıştır. Bu ortamlardan çoklu ortam (multi medya) görüntüsü, ses, grafik, metin ve hareketli görüntü içermesi bakımından özellikle eğitimde yaygın kullanım alanı bulmuştur.

II. ELEKTRONİK YAYINCILIK ETİĞİ VE YASAL SORUNLAR

Elektronik yayın üretiminin hızlı artışı ve elektronik ortamdaki bilgilerin yaygın kullanımıyla bir dizi sorun da kendini göstermeye başladı. Bu sorunları şu başlıklar altında incelemek olanaklıdır: 1) Etik, 2) Sansür, 3) Telif hakları ve lisans anlaşmaları 4) Elektronik ortamda bilgi edinme özgürlüğü 5) Güvenilirlik ve süreklilik.

Etik: Özellikle Internet'in bilgi paylaşımında yaygın olarak kullanılmasıyla elektronik yayıncılıkta etik sorunu giderek gerek bireylerin gerekse toplumların en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Özel yaşama saldırı, çocukların ruhsal dengesini bozabilecek pornografi ve şiddet içeren bilgilerin çocuklar tarafından kolayca erişilebilmesi, bilgi hırsızlığı, hizmet sunucularına (server) saldırı, e-posta ve tartışma listeleri gibi araçların amaç dışı ve etiğe aykırı bir biçimde kullanımı konuyla ilgili en önemli sorunları oluşturur.

Sansür : Elektronik ortam sansüre kolay izin vermeyen bir yapı sunmaktadır. Diğer taraftan ise kişilik haklarının ve çocukların korunmasına yönelik bir takım sansür unsurlarının bulunması bir zorunluluktur. İfade özgürlüğü ile özel yaşama saldırı ve "zararlı bilgi" arasındaki sınırı belirleyen düzenlemenin yapılması kaçınılmazdır.

Telif Hakları ve Lisans Anlaşmaları : Daha çok basılı kaynakların korunmasına yönelik mevcut telif hakları yasalarının elektronik bilgi kaynaklarının korunmasına yönelik olarak bilgi üreticilerinin ve yayınevlerinin çıkarlarını koruyabildiği söylenemez. Nitekim 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda da elektronik yayıncılıkla ilgili

doğrudan bir madde bulunmamaktadır ve mevcut haliyle de bu tür yayınların ortaya çıkardığı ya da çıkabilecek sorunlara ilişkin özgün bir yapı taşınmamaktadır.

Telif hakları yasaları ile derleme yasaları arasındaki ilişkilerin yeniden belirlenmesi gerekmektedir. Bir derleme kütüphanesi tarafından yasal olarak derlenen elektronik yayınların kullanıcıya açılması telif hakları sorununu beraberinde getirecektir. Elektronik kaynakların sağlanması ve erişimi büyük ölçüde kütüphaneleri ve yayıncıları doğrudan ilgilendirmektedir. Basılı kaynaklarını kütüphaneye gelen her okuyucuya sunan, fotokopi olanağı sağlayan kütüphaneler elektronik kaynakları aynı şekilde kullandırma yetkisine sahip olamamaktadır. Ayrıca, kütüphanelerarası ödünç verme ve işbirliği açısından da aynı sorunlar yaşanmaktadır. Elektronik formatta kütüphaneye alınan ya da Internet ortamında erişilebilen bu kaynakların kullanımı, kaynağı hazırlayan yayıncının öne sürdüğü koşullar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Yapılan anlaşmalar kütüphanelerin bu kaynakları kütüphanelerin kendi istekleri doğrultusunda kullanımını engellemektedir.

Elektronik ortamda bilgi edinme özgürlüğü: Elektronik ortamda bilgi edinme özgürlüğünü etkileyen en önemli faktörler bilgi erişimi sağlayacak gerekli yazılım ve donanıma sahip olma ve bilgi erişimin getirdiği maliyettir. Özellikle ülkemizin ekonomik durumu gözönüne alındığında bu olanaklara sahip olan bireylerin sayısı azdır. Dolayısıyla ülkemizde herkesin elektronik ortamdaki bilgileri edinme özgürlüğü ekonomik nedenlerden ötürü sınırlıdır. Bu nedenle, bireyler arasındaki fırsat eşitsizliğinin ortadan kaldırılması için devletin topluma hizmet veren başta kütüphaneler olmak üzere bilgi merkezlerini bu olanaklarla donatarak, bilgi edinme özgürlüğünü toplumun tüm bireyleri için olanaklı kılması kaçınılmazdır.

Güvenilirlik ve süreklilik: Elektronik ortamda verilen bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği önemli bir sorundur. Internet üzerinde değerli, doğru ve sorumluluğu üreticisi tarafından taşınan bilgi kaynakları olduğu gibi tamamıyla göz ardı edilmesi gereken bilgi kaynaklarının da olduğu unutulmamalıdır. Kuşkusuz bu konuda değerlendirmeyi bireyler

yapabildiği gibi otorite kurumlar da yapabilirler. Kamu adına, bir bilgi kaynağının doğruluğunun ve güvenilirliğinin onaylanarak, onaylayan kurumun imzası ya da logosunun bulunması kullanıcılar için olduğu kadar bilgi kaynağı üreticileri için de yararlı olacaktır. Elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarının basılı kaynaklara oranla tutarlı bir sürekliliğinden söz etmek olanaklı değildir. Örneğin Internet üzerinde var olan bir site bugün varken yarın yok olabilmektedir. Bu nedenle kamu adına yararlı olduğu düşünülen bilgi kaynakları üreticileri devlet tarafından desteklenmeli; ekonomik nedenlerle sürekliliğini kaybeden yayınların sürekli kılınması sağlanmalıdır.

IV. ELEKTRONİK KÜTÜPHANELER

Elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarının hızla artmasının doğal bir sonucu olarak kütüphaneler, bu kaynakları sağlama ve hizmete sunma durumunda kalmaktadırlar. Özellikle Internet, tek tek kullanıcıların olduğu gibi kütüphanelerin de bu yöndeki hizmetlerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Bu durumda elektronik kaynakların sağlanması ve erişimi için kütüphaneler arasında işbirliğine dayalı bir örgütsel yapı oluşturmak ve hizmetlerin devamı için finansal bir model geliştirmek bu alandaki önceliklerin başında gelmektedir. Bilginin formatının basılı ortamdan elektronik ortama dönüştüğü bu dönemde kütüphanelerin, bu tür bilgi kaynaklarını sağlayan ve toplumun bütün kesimlerinin erişimine açık bir ortama kavuşturulması zorunludur. Bilgi otoyoluna elektronik kütüphaneler olmadan çıkılamayacağı gerçeği unutulmamalıdır.

V. ENGELLİLER VE ELEKTRONİK YAYINCILIK

Kimi insanlar, standart karakterdeki bir metni ya da çıktıyı okumada birtakım güçlüklerle karşılaşır. Bunlardan biri körlük ya da görme engelidir. Körlük genel anlamıyla görme gücünden yoksun olmak demektir ve merkezi görüş alanındaki 20/200 oranıyla saptanmaktadır. En geniş görme alanı çapı, 20 dereceden daha büyük bir açı oluşturmuyorsa, kişi yasal olarak kör kabul edilmektedir.

Görme gücünü ise 3 grupta toplamak mümkündür:

1. Her iki gözde de körlük
2. Işık, renk duyarlığı bulunma ve büyük, iri varlıkları gölge olarak izleyebilme
3. En fazla metreden parmak sayabilecek kadar görme gücü bulunma.

"Kör-blind" terimi, görme gücüne sahip olamama durumunu ifade ederken, "az görme(gören)-limited sight" terimi, metinleri okumada güçlüğü bulunanlar için kullanılmaktadır. "Görme engeli- visually impaired" ise genel bir terimdir ve daha önce açıklanan iki durumu içerir.

Görme engelliler, özellikle körler için dünyada ilk kez 18. ve 19. Yüzyıllarda birtakım çalışmalar yapılmıştır (Braille, konuşan kitaplar v.b.).

Görme engelli bireylerin iş yaşamındaki artışları ve yaşam niteliklerini yükseltme istekleri açısından bilgisayara yönelmeleri, bilgisayar kullanımlarında da artışa neden olmuştur. Günümüzün bilgisayara dayalı bilgi erişim yöntemleri, farklı derecelerdeki görme engelli kullanıcının kullanımına olanak sağlamaktadır. Bu tür kullanıcılar için teknolojilere uyum sağlama ve var olan sistemlerin farklılaşması, bilgi sistemlerinin son yıllardaki geliştirilme amaçlarından biridir.

Görme engelliler için bir bilgisayar ekranında bilgi, üç şekilde elde edilebilir:

1. Large - Print (Büyük puntolu çıktı): Bu tür uygulamalarda, kullanıcının büyütülmüş çıktıyı ya da görüntüyü okuyabilecek kadar gördüğü varsayılmaktadır. Large - Print, metin karakterlerini 13.9 puntodan daha büyük gösteren yazı biçimi olarak tanımlanmaktadır.

2. Braille Çıktı : Ekran görüntüsünün braille olarak okunmasını ifade eder. Bu, birtakım çıktı çeviri programları aracılığı ile başarılmaktadır.

3. Ses/konuşma: Dünyadaki en muhteşem şey, bir metni, bir

kağıdı bir makinenin üzerine koymak ve onu duymaktır. Bunu Raymond Kurzweil başarmıştır. Bu makine (Kurzweil okuma makinesi), basılı metni yüksek sesle okumak amacıyla bir konuşma çözümleyici ile elektronik bir tarayıcı kullanmaktadır. İlk önemli gelişme budur.

Görme engelliler için ses/konuşma sistemleri ve konuşan terminaller, bilgisayar sistemlerine bağlı olarak (OPAC'lar, CD-ROM'lar gibi) bibliyografik bilgiyi sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu, uyarlanmış teknoloji ile başarmıştır. Örneğin, görme engelliler dışında, sadece başını tam olarak oynatabilen engelli kullanıcılar için geliştirilen "Headmaster" adı verilen ve başa takılan kulaklıklar, ekrandaki klavye görüntüsü üzerindeki imleci (cursor) hareket ettirebilmekte ve kullanıcı dilediği tuşu seçebilmektedir.

Ses teknolojisinin birçok alandaki (endüstriyel üretimde, ofis otomasyonunda, telefon danışma hizmetinde, havacılık programlarında v.b.) uygulamalarına karşın, kütüphanelerdeki kullanımları gecikmiştir. Ses/konuşma teknolojisi, hala gelişmekte olan bir teknolojidir. Kütüphane ortamında şu anki mevcut ürünler, görme engellilerin kullanımıyla sınırlıdır. Örneğin, metinde- sese çeviri yapan çözümleyiciler birçok kütüphanede görme engellilere metin okunması için kullanılmaktadır (Kurzweil okuma makinesi gibi).

Geleneksel birçok kütüphane materyali ve hizmeti, uzun yıllar engelli bireylerin erişiminin dışında kalmıştır. Bilgisayar teknolojisinin olumlu bir yanı (avantajı), esnekliği ve uyarlanabilirliğidir. Engelli bireylerin bilgisayar kullanırken karşılaştığı iki ana sorun 1.klavyenin kullanılabilirliği ve 2. Ekrandaki bilginin alınabilmesidir.

Ekrandaki bilginin alınabilmesindeki asıl sorun, bilginin yanlış duyumsal bir biçimde sunulmasıdır. Fiziksel engelliler, bilgi girişi için fiziksel bir yola gereksinim duyarken; görme engellilerin ekran bü-yütücüsü gibi bir çeşit çıktı aracına ya da ekran okuma programı ile birleştirildiğinde ASCII metninin çevrimini yapıp, yüksek sesle okuyabilen bir konuşma çözümleyicisine gereksinimleri vardır.

Klavyenin, görme engelliler tarafında kullanılabilirliği için ise Braille olarak etiketlenmesi gerekmektedir. Ancak tüm kullanımlar için